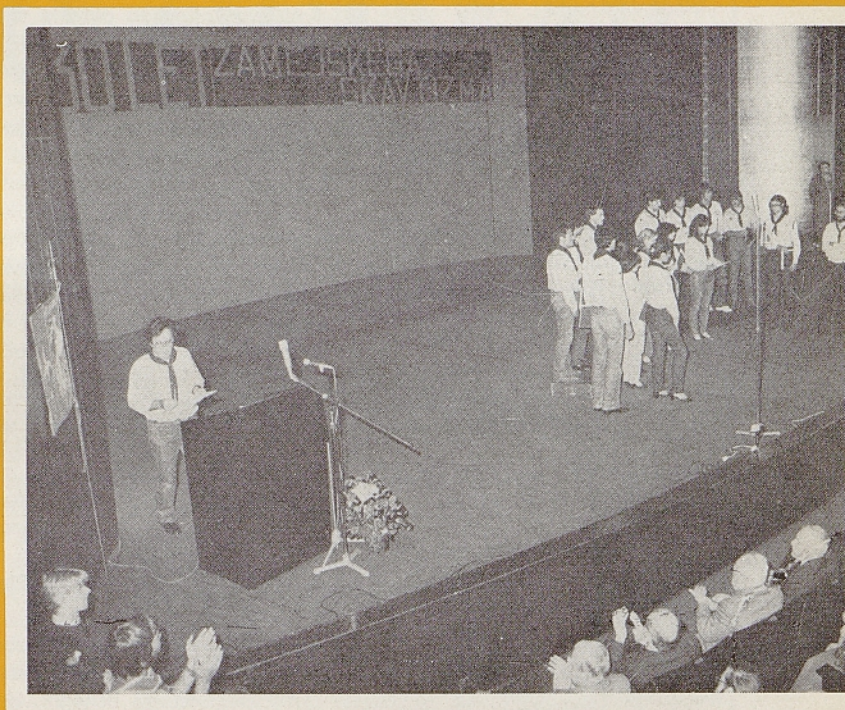

mladika

IZ VSEBINE:

- KONEC OSIMA?
- NAŠA SMRT DIŠI PO NAŠEM ŽIVLJENJU
- LEPOSLOVNA KNJIGA DANES
- PREPOVEDANA SLOVENŠČINA
- NAŠEMU GLEDALIŠČU NA POT

Slovenska zamejska skavtska organizacija se je v tem letu z vrsto pobud spomnila svoje 30-letnice. Tri desetletja dela med slovensko mladino na Tržaškem je gotovo dovolj dolga doba, ki nam potrjuje, da je zamejski skavtizem živa in tvorna komponenta našega življenja. Zaključna proslava, ki so jo priredili v Kulturnem domu, nam to prepričanje samo potrjuje.

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XXVI - ŠTEV. 9

KAZALO

Konec Osima?	121
Mogoče ne veste, da	122
Rezi Marinšek: Pastirska simfonija	123
Milan: Naša smrt diši po našem življenju	124
Vinko Beličič: Lepslovna knjiga danes	125
Vladimir Kos: Aj, Marija	127
Anton Kufolo: In večno šumi Nadiža (15)	128
Olga Lupinc: Naš jezik	131
Antena	132
Vinko Ošlak: Tako kot pač pride	134
Vladimir Kos: Tango spet cvetočih vrtnic	135
Ivo Jevnikar: Prepovedana slovenščina	136
Ocene (Z.T.: Našemu gledališču na pot; N. Magajna: Vidalijeva knjiga)	137
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Marija Mislej)	138
Staro in novo	139
Čuk na Obelisku	140
Na platnicah: Pisma, Križanka; Listnica uprave	
Priloga: Rast 4 - 1982, pripravljata uredniški odbor mladih. Str. 13-16	

Uredništvo in uprava: 34133 Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 1000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 8.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 250 ND. Druge države 12 US dolarjev (ali enakovreden znesek v tuji valuti).

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

ŠE O UČBENIKU

Cenjeni gospod Marij Maver, odgovorni urednik Mladike.

Pišem Vam z željo, da objavite v Mladiki to moje pismo, kot odgovor na opazke nepodpisanega dopisnika ob izidu učbenika Opazujmo in spoznavajmo svet v oktobrski številki Mladike.

Predvsem je treba pojasniti dve dejstvi, ki jih dopisnik ne pozna ali jih noče poznati: od predaje tekstov do objave knjige so potekla skoraj štiri leta (zato se podatki nanašajo na leto 1978, ko sta še izhajali reviji Literarne vaje in Dan, ko v Gorici še ni bilo slovenskega škofovega vikarja, itd.), v Italiji pa je v veljavi že nekaj desetletij načelo, da se šole in šolski učbeniki ne bavijo s politiko. Glede »črkarske pravde«, ki jo dopisnik načinja, bi poudaril, da objava nekega zemljevida še ne uzakonjuje pisanja krajevnih imen v Beneški Sloveniji, ampak je o tem doslej odločal pravopis, ki pa še govori o Brdu in še ne omenja Barda.

Glede zahteve, naj bi bila na platnicah učbenika tudi imena revizorjev, ne morem razumeti, kako dopisnik izraža tako željo, svojega imena pa noče objaviti.

Srečko Simoneta

Prav radi objavljamo gornje pismo, ki pojasnjuje nekatere stvari. Na primer tudi to, da učbenik, ki je izšel spomladi 1982, vsebuje podatke iz leta 1978. Za to avtor seveda ne nosi nobene odgovornosti, a tudi ocenjevalec tega ne more upoštevati, če ni nikjer omenjeno.

K vsebini pisma pa bi imel še nekaj pripomb:

1) avtor pisma je uredništvu znan. Uredništvo je njegovo pismo objavilo, čeprav se ni želel podpisati s polnim imenom, ker je smatralo, da so njegove opazke uteme-

ljene in da je ton njegovega pisma olikan in neželjiv;

2) glede politike v šoli se z dr. Simonetom strinjam, toda v inkriminiranem zapisu ni šlo za zahtevo po politizaciji šole, temveč enostavno za informacijo o politični zgodovini. Sam dr. Simoneta je dovolj obširno predstavil organizacijo SKGZ, ki je po svojem bistvu tudi politična organizacija (in še kako politična!) in je omenil dva slovenska deželna svetovalca, ki sta tudi politična predstavnika;

3) glede pisave imen naših krajev ne gre za črkarsko pravdo, ampak za osnovno pravico in dolžnost, da se naši kraji pravilno imenujejo in pravilno zapisujejo: Brdo je pri Kranju in še kje, v Terski dolini pa je Bardo. (Tako kot nihče ne piše Bledski otok, ampak Blejski in kot je pravilno samo čedajski in Čedadec in ne čedadski in Čedadec). Vendar ta pripomba zadeva lektorja ali izvedenca za slovenski jezik, ki je pregledal tekst, ne pa dr. Simoneta. Zato se strinjam s piscem pisma, ki smo ga objavili v prejšnji številki, da bi bilo umestno objaviti tudi imena tistih, ki učbenike pregledajo in odobrijo za tisk. In to vedno!

4) z objavo pisma uredništvo nikakor ni hotelo prizadeti avtorja in prevajalca dr. Simoneta, ki zasluži za delo, ki ga je opravil, vse priznanje, saj je njegov učbenik med najboljšimi, kar smo jih dobili.

MARIJ MAVER
odgovorni urednik

SLIKA NA PLATNICI: 30 let slovenskega skavtizma v Italiji. Med proslavo v Kulturnem domu v Trstu je slavnostni govor imel Vinko Ozbič, pel pa je zbor skavtov in skavtinj.

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Marija Besednjak, Lojzka Bratuž, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavec, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago Štoka, Marko Tavčar, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema). Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

KONEC OSIMA?

Od srede oktobra je Jugoslavija v središču mednarodne pozornosti zaradi do neke mere pričakovanih in utemeljenih, a po drugi strani docela presenetljivih ukrepov, ki so v marsičem v kričečem protislovju tako z dosedanjo deklarirano politično linijo Jugoslavije, kot tudi z nekaterimi ekonomskimi prijemi, ki so prav tako postali del jugoslovanske gospodarske teorije in prakse. Paket jugoslovanskih varčevalnih ukrepov ima za sabo brez dvoma tudi jasno začrtano politično ozadje. Utrjuje se namreč mnenje, da pomenijo sedanji ukrepi ne samo popoln preobrat vsakdanjega življenja več kot dvajsetih milijonov jugoslovanskih državljanov, temveč ti ukrepi postavljajo na glavo tudi ustaljene odnose med republikami ter med temi in Beogradom. To se vse bolj zdi odločen preokret v smer centralizacije ter odpoved samoupravljanju, kar bi lahko označili tudi kot zmago radikalcev v Beogradu ali, bolj drastično, kot »državni udar po jugoslovansko«, ki politično na zunaj sicer ni opazen, a zaradi tega ni nič manj boleč, o čemer pričajo tudi zaznavni znaki psihoze, ki je nastala med prebivalstvom. Ostrina ukrepov je presenetila vse, od navadnih ljudi do ekonomistov in tudi do republiških organov, neugodno pa je odmevala predvsem naglica, s katero je zvezna vlada hotela postaviti vse pred izvršeno dejstvo, da je prehitela prehude reakcije. Prav zaradi naglice, s katero je odobrila in sprejela več kot 100 ukrepov, zakonov in odlokov, si je beograjska vlada zaslužila očitek, da je ravnala netrezno, kot da je pod hudim pritiskom. Zvezni organi so se opravičevali, da je gospodarski pritisk postal nevzdržen in da je ukrepe narekovala že osnovna ekonomska aritmetika. Toda to so poznali že prej in zaman so ekonomisti opozarjali na nevarnosti pretirane za-

dolženosti — tako so poudarili prvi kritiki v jugoslovanski javnosti in hkrati začeli postavljati tudi vprašanja o odgovornosti. Partija pa se je potegnila nazaj in se skuša mimetizirati v tem splošnem razburjenju. V časopisih se je celo pojavilo geslo »Partija ni vsega kriva«; kdo pa naj bo kriv, če pa je partija od vojne sem imela platno in škarje v rokah in je dajala po mili volji najemati kredite v tujini in premikati naložbe, kot se ji je zdelo; dovolila je nespametno kreditiranje na notranjem trgu ter tako pospeševala splošno potrošništvo in že tudi vsakdanjo nakupovalno mrzlico. Istočasno je zavrnila zasebno kmetijstvo. Zgubila je nadzorstvo nad dotokom in odhajanjem deviz. Zakaj se ni partija odločila za postopne ukrepe takoj po Titovi smrti, če je že moral maršal oditi z avreolo tavmaturga, ki je znal dvigniti jugoslovanski življenjski standard do tako neslutelih višin? Tako se sprašujejo danes ljudje v Sloveniji in tudi marsikje drugje v Jugoslaviji. Nekatera teh in še vrsta drugih vprašanj so se pojavila po nekaj dneh že tudi na jugoslovanskem časopisju, na katerem odmevajo tudi očitki med republikami ... Odgovorov seveda ni. Seveda ne, pravi Slovenec, ki je za Vse svete vendarle prišel preko meje s prepustnico; »če ni politične svobode, tudi gospodarstvo ne more uspevati!« zaključuje zdaj, ko se je zavedel, da bo treba nesporni napredek zadnjih dvajset let in prav tako nesporno blagostanje plačati z neobetavnim dejanskim obubožanjem.

Sicer niti ekonomisti ne gledajo s prevelikim zaupanjem na sprejete ukrepe: forsiranje izvoza nujno privede do dumpinških cen zaradi kvalitetne nekonkurenčnosti večine jugoslovanskih proizvodov; skrajna omejitev uvoza prizadene tudi samo proizvodnjo; napovedane likvi-

dacije pasivnih podjetij s stečajni povzročajo naraščanje brezposlnih in družbene motnje; sedanja ukrepi ne nagrajujejo v zadostni meri tovarne, ki so usmerjene pretežno na tuja tržišča, tudi omejitev potrošnje ne stimulira proizvodnje (kdo bo še kupoval avtomobile, če se z njimi ne bo mogel voziti, itd.). Tudi ekonomistom ni bil dan odgovor ... čeprav je upati, da bo mrzla prha varčevalnih ukrepov razne komponente jugoslovanske družbe od posameznikov do organizacij prebudila iz sladkega zimskega spanja, v katero jih je zazibalo neodgovorno reševanje vsakdanjih problemov s tujimi sredstvi.

Posebno razmišljanje zaslužijo seveda posledice jugoslovanskih ukrepov na Tržaškem in Goriškem zlasti še, kolikor je pri tem prizadeta tudi slovenska manjšina. Čeprav ne spadamo med tiste, ki s prikritim zadovoljstvom spremljajo gospodarske težave področja na tej strani meje, smo vendarle mnenja, da so si mnogi tržaški in goriški trgovci to vendarle zaslužili in da bo vse to pripomoglo k streznitvi tudi tistih političnih krogov in pristojnih oblasti, ki so si prikrivale dejansko stanje in reševale neogibne težave družbene narave na našem področju z dopuščanjem prekomernega razvoja trgovstva. Mnogi bodo zdaj morali pač zapreti, nekaj tisoč ljudi bo izgubilo službo in nekaj drugih se bo moralo zadovoljiti z občutno manjšimi dohodki. Sicer pa je bilo v Trstu že tako in tako preveč denarja, ki ni znal najti poti za socialno koristne investicije. Da se bo ustavila jugoslovanska mana, je bilo pričakovati. Sam predsednik hrvaškega parlamenta Jure Bilić je med obiskom v Trstu pred nekaj leti malo nesimpatično grozil, da bo Jugoslavija v bližini vseh večjih središč postavila trgovske hiše, v katerih bo moč dobiti vse tisto, po kar prihajajo zdaj jugoslovanski državljani v Trst in Gorico. Kot marsikaj drugega, tudi tistega načrta v Jugoslaviji niso speljali, toda v Trstu in Gorici bi se bili tedaj morali zamisliti ... Zdaj nekateri pretakajo solze ali pa preklinjajo, ko je še bil čas pa niso bili sposobni dvigniti za nekaj lir odkupno ceno dinarja.

Na drugačni ravni pa so ukrepi, ki omejujejo prehod jugoslovanskih državljanov preko meje, prizadeli slovensko manjšino. Na obmejnem področju je odprtost meje prinesla nekaj koristi, ki jih ni mogoče meriti z valuto, prodanim blagom ali drugimi materialnimi koristmi. V več kot dvajsetih letih je odprtost meje omogočila še kar bogato sodelovanje in izmenjave na kulturno - prosvetnem in športnem področju ter splet medčloveških odnosov, ki so se v marsikakšnem primeru zapečatili tudi s porokami. Novi zakoni ločujejo torej družine in onemogočajo razvijanje tiste dejavnosti, ki bi bila v veliko korist slovenske manjšine, ne glede na to ali kršijo duh in črko Videmskega sporazuma ter drugih mednarodnih dogovorov in listin.

V slovenska obzorja in čez

Mogoče ne veste, da...

- so najlepše razglednice argentinskih Bariloč, ki gredo v deset tisoč primerkih po Argentini in po svetu, izdelek Slovenca Alojza Simčiča, doma iz Medane v Brdih ...
- je priljubljeni izraz, s katerim je Edvard Kardelj v svojih predvojnih spisih omenjal Stalina, »veliki Gruzinec« ...
- na Zavodu združenega sveta v Devinu, v katerem je 91 študentov iz 32 narodov, med njimi tudi 5 Slovencev — 2 iz Trsta in 3 iz Slovenije —, poučujejo tudi trije slovenski profesorji, med njimi tudi prijatelj in sodelavec naše revije, prof. Karel Bajc ...
- pisatelj Janez Gradišnik pripravlja za celjsko Mohorjevo družbo brošuro z izbranimi govori in članki, danimi v javnost ob smrti Edvarda Kocbeka ...
- je univerzitetni profesor in član Izvršnega sveta SR Slovenije Matjaž Kmecl zapisal v pravkar izšli knjigi BOMO PREŽIVELI med drugim tudi, da »najodličnejše osebnosti slovenskega javnega življenja — političnega, gospodarskega, kulturnega — nastopajo po televiziji in radiu brez sramu, včasih s takšnim pocestnim žargonom, da bi si že po dveh stavkih pri vseh drugih kulturnih narodih zapravili sleherni ugled ...«
- si neka ljubljanska založba že lep čas pomišlja izdati znano knjigo španskega komunističnega voditelja Santiaga Carilla EVROKOMUNIZEM, čeprav je že pred časom izšla v srbohrvaščini v Zagrebu ...
- je oblast v Ljubljani mislila zapleniti revijo NOVA REVIJA, glasilo slovenskih neomarksistov, zaradi njenih člankov o Leninu ...
- je na nedavnem kulturnem srečanju v Benetkah prišlo do zamisli o kulturni izkaznici, ki naj bi jo dobili v deželah, članicah skupnosti Alpe-Jadran, po nekaj sto književnih ustvarjalcev in drugih kulturnih delavcev ...
- je na nedavni avdienci udeležencev simpozija o Slomšku v Rimu mariborski škof dr. Kramberger začel govoriti s papežem latinsko, a je ta rekel, da razume slovensko ...
- je univerzitetni profesor Janko Kos v Pregledu slovenskega slovstva, ki ga uporabljajo tudi na tržaških šolah, posvetil Borisu Pahorju eno vrstico ...
- je Mussolini, takrat še socialist, napisal v Avanti članek, v katerem se je zavzemal za internacionalizacijo Trsta, češ da bi bil Trst Italiji bolj koristen tako, kot pa pod neposredno italijansko oblastjo. Zanimivost je povedal znani angleški strokovnjak za italijansko zgodovino Denis Mack Smith na nedavnem predavanju v Trstu (ob otvoritvi Zavoda združenega sveta).

Pastirska simfonija

Odložila je šivanje in prisluhnila. Radijski napovedovalec je napovedal Beethovnovno šesto. »Z njo,« je poudaril, »je hotel skladatelj prikazati vso pokojnost podeželja in mirno življenje pastirjev«. Mehanično ji je pogled obstal na slikah na steni. Same slike Slovenije: zorano polje, gore pokrite s snegom, starinska cerkvena, križ na razpotju ...

Argentinsko pomladansko sonce je prepodilo hlad in lahen veter veje zaveso pri odprtem oknu. Zatopila se je v melodijo.

Nenadoma jo je prestrašil krik iz sosedovega stanovanja. »Vi, otroci, ste iluzija mojega življenja«, je pijano kričal in tolkel hčer Estelo, ki je glasno jokala in klicala mamo na pomoč. Pa Porota se je preveč bala svojega moža, da bi si upala posredovati. »Samo še enkrat naj te dobim s tistim skupaj. Ubil te bom, da veš. Tudi njega bom ubil«. Zagrabil jo je za lase in jo vlekkel po dvorišču. Šele takrat se je prestrašena mati vrgla na hčer in usa iz sebe hlipala: »Vse nas pobij, pijanec, tako bo vsaj konec temu ...«

Sledil je vrišč in Olga je slabe volje pomolila glavo v sobo: »Ampak mama, le kako naj delam nalogo pri tem vpitju. In, boš videla, — enkrat bo zares nekaj naredil. Zadnje čase ga pogosto srečam pijanega, da se ga kar bojim. Pomisli, s kakšnimi izrazi pride na dan, — iluzija. Le kje je to pobral!«

Ko je zaloputnila vrata za seboj, je Liza molče spet pričela šivati. Res, s takimi sosedi ni lahko. V prejšnji hiši je hčerka vedno protestirala, kako so sami: »Ne na levi ne na desni strani ni sosedov«, se je pritoževala. Zvečer me je strah samote. Kadar Črt laja, nikoli ne veš, ali se jezi na mačke, ali preganja tatove. »Hotela je med ljudi. Tudi Andrejček je pogrešal fantiče, s katerimi bi zbijal žogo. Hčerka si je v novi soseščini kmalu našla prijateljic. Sin hodi na bližnje športno igrišče, ona pa pogreša vrt, kjer so rasle pomaranče in limone. Tukaj je sam kamen, sam cement. Hiša stisnjena k hiši. Na dvorišču je zasadila trto in ob zidu postavila lončke rož. Mož ji je prinesel kanarčka. Črt pa ves nesrečen sedi pri dvoriščnih vratih in čaka priložnosti, da bi ušel na cesto.

Mogočni akordi bližajoče se nevihte so jo predramili. Globoko prevzeta je prisluhnila. Ona se je v resnici bala neviht, a to, tukaj, je drugače. Sin Andrej pa se čudi njenemu strahu. Ko grmi in potemni nebo, teče na teraso in

naravnost uživa, ko gleda, kako se zadaj za cerkvijo lomijo bliski.

V mirnih nočeh pa tudi Liza rada postoji na terasi. Čaka moža, da se vrne z dela in gleda, kako se v bližnji šoli prižigajo prve luči. Ceste so polne študentk, ki se v plavih uniformah s knjigami v roki počasi odpravljajo proti domu. Ustavljajo se na vogalih, se poslavljajo in na vitez brezbrizne čakajo, da se odpro vrata moške gimnazije. Koliko se je ravnateljica že prekregala zaradi tega, pa vse nič ne pomaga. Seveda se zgodi, da so učasih fantje prvi in oni potem čakajo dekleta. Velik oranžen šolski omnibus stoji pred šolo, da oddaljene odpelje na njihove domove. Med hišami se tu pa tam posveti proga in v nočni tišini se jasno sliši žvižg lokomotive. Sosedov petelin se kljub temi pogosto oglašja. Nekatere od daleč mu drug odgovarja. Raztresena poboža Črta, ki je pritekkel za njo in nestrpen čaka, da se z gospodarjem odpravita na sprehod.

Iz hiš odmevajo radio, televizija, pa tudi smeh in prepir. Na sosedovi strehi leži velika bela mačka. Liza je ne mara. Odkar so kupili kanarčka, preži nanj; enkrat jo je celo zasačila prav na kletki. Kanarček je ves prestrašen prenehel peti in se stiskal k steni. Liza je ogorčena pograbila metlo, a mačka je bila urnejša.

Bližnji sosed, stari Martin, pa ob toplih večerih pridrsa na cesto, se usede na hišni prag in s hripavim glasom in kitaro v roki prepeva stare pesmi. Večkrat se zberejo sosedje okoli njega, mu ploskajo in želijo, naj še zapoje. Nekeč ji je razlagal, da je bila njegova mati Avstrijka. Še celo papirje ji je pokazal, — iz katerih pa je bilo razvidno, da je v resnici bila Štajerka. »Veste«, se je pohvalil, »znala je štiri jezike, med njimi tudi vašega«.

Čez cesto stoji velika cerkev. »Veš,« je zaupala možu, »če ne bi bilo zaradi te cerkve, pa se ne bi prav lahko privadila na ta kraj. Na njej je nekaj mogočnega in obenem domače vabljivega. Nekako izstopa iz ostale monotonije in tako zelo me spominja na cerkev v domačem kraju«.

»Saj, to je tisto glavno, kajne,« je pritrnil Božo. »Tudi mene najbolj privlačuje. Nisi rekla, da bi jo rada videla zares končano? Motijo te na pol dograjeni stolpi. Po zadnji nabirki pa govore, da bo tudi to prišlo na vrsto«.

Pri blagoslovitvi glavnega stolpa se je zbrala velika množica. Botrovala je debela ravna-

teljica moške gimnazije. Zvonovi so zvonili in golobi so grulili pod cerkveno streho. Potem pa je prišel še križ na vrsto. Armada je poslala tri helikopterje. Pod prvim je visel privezan ogromen križ. Helikopter se je nagnil k stolpu in ga skušal spustiti v pripravljeno odprtino. Pa ni bilo tako enostavno. Nikakor se jim ni posrečilo. Mladi fantje so iz lin pod vrhom stolpa stegovali roke, a niso ujeli križa, ki se je zadnji hip vedno umaknil. Iz vseh hiš so pridrveli ljudje na cesto, promet je zastal.

Bilo je poldne in Olga je s krožnikom v roki tekla na stopnice terase. Od tam je klicala še brate in mamo. Popustili so jed in tudi sami stekli do vogala, od koder se je bolje videlo. Helikopter se je oddaljeval in spet bližal stolpu. Druga dva sta mu določala smer. Nazadnje so vsi trije odleteli. Ljudje so se razočarani razšli. Čez teden sta se pojavila spet dva helikopterja. Nekaj časa sta krožila nad stolpom, potem pa je prvi, s križem, obstal tik nad njim. Nenadoma je križ spustil in že je stal, velik in svetel, kot puščica proti nebu.

Spet so se odprla vrata in hčerka je začudeno prižgala luč. »Ne boš rekla, da šivaš v taki temi«. Ko je opazila mamin odsoten pogled, je pogodrnjala: »Že vidim, danes so spet na vrsti mamičine opere«. »Kakšne opere«, je hotela Liza oporekati, pa se je premislila. Prisluhnila je glasbi. Minil je vihar in blagi akordi spet božajo njeno dušo. Olga se je vsedla na rob mize in si ogledovala nedokončano bluzo. »Hotela sem si jo obleči za Marjetkin rojstni dan. Kaj si bom pa sedaj oblekla? Mogoče črno?« Pokazala je na radio: »Bo to še dolgo časa trajalo?«

»Kaj si se že vse naučila?« jo je hotela Liza odpraviti. »Za jutri ni dosti, dve profesorici sta bolni. — A, mama, veš, da se Angležinja seli v Severno Ameriko? Danes sem jo srečala. Pravi, da si bodo tam kupili pol kvadre dolg avto. Sita je že tukajšnje revščine in se bodo preselelili. Mormoni so jim pomagali, veš. Le pomisli; sprejeli so njihovo vero in oni so jim vse uredili.«

V sobo je planil Andrej. »Joj, mama, kaj ni še nič kuhanega, jaz sem pa tako lačen!« »Daj, Olga, postreži bratu, saj takoj pridem,« je poprosila Liza. Še preden sta prišla do vrat, se je fant obrnil in s spremenjenim glasom pristavil: »Naš profesor francoščine je naredil samomor.« Mama in Olga sta se zgrozili. »Tisti mladi, v katerem so bila vsa dekleta zaljubljena?« »Prav tisti. Bil je bolan, veš, zelo bolan. Bulo je imel v glavi in ni prenesel misli, kakšna smrt ga čaka. Skočil je pod vlak, — danes, pred dobro uro. Ko se je to razvedelo po šoli, so vsi drveli tja, jaz pa nisem mogel.«

Liza je z vzdihom ugasnila radio in odšla za njima v kuhinjo. Zaupno se je obrnila k sinu: »Si že kdaj kaj slišal o Beethovnovi šesti?« »Nekaj malega že, a sedaj moj želodec kruli vse drugačne simfonije«. Končno se je nakremžil in hitel jesti.

Naša smrt diši po našem življenju

Jezus govori o sebi, da je pot, resnica in življenje.

Za vsakega od nas je POT, ki ji sledimo. Način življenja, ki nas vodi k Bogu.

RESNICA, ko prisluhujemo njegovemu glasu in tako izpolnjujemo božjo voljo.

ŽIVLJENJE, ker verujemo, da mimo nje ga ne moremo narediti nič dobrega, nič trajnega.

Apostol Peter pravi o njem še več, da je namreč temeljni kamen, na katerem bi morali kristjani graditi vse svoje življenje.

Skupaj z njim gradimo veselje, srečo.

Brez njega temo, smrt.

Zato je kar prav, da sprejmemo Petrovo vabilo: K njemu, živemu kamnu, pridite ... In naredili bomo z njim velike reči.

Kot naš slovanski rojak, sveti Maksimilijan Kolbe. Šel je prostovoljno v nacistični bunker smrti, da počasi umre od lakote in žeje. Zaradi Boga, zaradi bližnjega. Z njim toliko drugih, ki jih Oče v nebesih sprejema med svoje svete.

Te novemberske dni obiskujemo ljudje pokopališča, urejamo grobove in več mislimo na svoje drage pokojne. Tiste, ki so sadove svojega življenja že prinesli Očetu v naročje. Ob njih še bolj zaživi globoko v našem srcu slutnja, da je polnost življenja samo pri Bogu. Zemlja je le kraj, kjer si gradimo nebo. S svojimi dejanji. Bog pri našem prizadevanju ni daleč. Saj se je sam povabil k nam na zemljo, da nam pokaže, kako. Govori nam: Ako me kdo ljudi, bo spolnjeval mojo besedo; in moj Oče ga bo ljubil in prišla bova k njemu in prebivala pri njem.

Vsi, ki žive njegovo besedo.

Kako važno je naše zemeljsko življenje za večnost, je lepo povedal naš slovenski srednjeveški pridigar Janez Svetokriški: Naša smrt diši po našem življenju ... Ne more slabo umreti tisti, ki je dobro živel; in ne more dobro umreti, kdor je slabo živel ... Kar človek cel dan misli, to se mu ponoči sanja ... Naš dan je vsakdanje življenje, noč smrtna ura. To, kar čez dan našega življenja mislimo in delamo, to bomo sanjali v noči naše smrti ...

MILAN

Leposlovna knjiga danes

Značilni za današnji čas sta velikanska proizvodnja in ne dosti manjša potrošnja. Proizvodnik je obenem potrošnik, saj kdor mnogo zasluži, lahko tudi mnogo zapravi. Ta krog se zmeraj bolj širi, hkrati z njim pa čas vedno hitreje teče. Naglica življenja človeku jemlje notranji mir in zbranost, ki sta potrebna za oblikovanje in brušenje osebnosti.

Sodobni človek vedno manj išče kulturo v knjigi. Ne samo literaturo, tudi vse druge zvrsti umetnosti nam posredujeta dve tehnični iznajdbi 20. stoletja: radio in televizija. Ob vsaki uri — samo na gumb pritisnemo — privre iz sprejemnika beseda, glasba, kretnja, slika. Ko obsedimo pred televizorjem, zgubimo stik z življenjem okoli sebe. In ker se to ponavlja, počasi izhlapeva naša lastna osebnost. Televizija — telekracija: slike in besede od daleč, iz določenega (političnega) središča nas izdelujejo v svoje vernike. Ko nas zasipavajo tuje razlage, ne utegnemo več poslušati lastne pameti; počasi se stapljamo v čredo.

In vendar opazamo, da je tudi tiskane besede zmeraj več. Dnevniki, tedniki, štirinajstdnevnik, mesečniki, knjige — dan na dan bruhajo vse to, zmeraj debelejšje in razkošnejše, v kioske in na knjigarniške mize, ponuja se ko vsako drugo industrijsko blago. Naročnikom prihaja kar na dom. Toda če so potrošne dobrine, ki strežejo človekovim vsakdanjim potrebam, reči brez kulturnega poslanstva, je knjiga čudo s svojim notranjim življenjem: z vsebino. Ta pa odmeva bralcu v duši bodisi spodbudno bodisi kvarno; kaže ali k lepšemu življenju ali vleče navzdol.

Kulturna dobrina ali potrošno blago?

Slovencev nas ni na svetu niti dva milijona, in vendar izide v Sloveniji vsako leto toliko knjig, da bi lahko govorili o inflaciji literature. Ciril Zlobec je že pred mnogimi leti (22. feb. 1973 v nekem predavanju) povedal, da je knjižna in revialna proizvodnja prevelika in da Slovenci ne moremo toliko konsumirati; da knjižna industrija slovensko gospodarstvo preveč stane, ker je prepasivna. Po najnovejših podatkih pride v Sloveniji na trg letno okoli 1300 novih knjig.

Ali v tem primeru lahko še govorimo, da se knjiga poraja iz resnične potrebe? Da ima pisec nekaj kulturno pomembnega povedati in bralec nekaj kulturno pomembnega zvedeti? Ali ni literatura prešla na področje industrije, kjer ima

jo poglavitno besedo — če odštejemo neizogibnega avtorja — papirnice, tiskarne, knjigoveznice, knjigarne s svojim prodajnim osebjem? In tako že dolga leta lahko v veleblagovnici poleg vsega drugega potrošnega blaga kupiš tudi knjigo, ki te zamika njen naslov, format, slika na ovitku, debelina, cena in — ne nazadnje — avtorjevo ime.

Izid nove slovenske knjige danes ni več kulturni dogodek kot nekdanj. Posamezna založba ali več založb hkrati izda kar po pet ali še več različnih knjig, tako da smo v zadregi, katero naj kupimo in kdaj jo bomo (pre)brali. Zaloge neprodanih knjig se kopičijo — posebno takih, ki ob pomanjkanju spretne reklame ali pa dražljive vsebine niso našle dovolj kupcev.

Dobro blago se samo hvali, smo slišali v mirnejših minulih časih. Danes ima tudi na knjižnem trgu prvo besedo propaganda. Pisatelj, ki je hote postal proizvednik potrošne dobrine, mora upoštevati okus, želje, potrebe bralcev; podoben je krojaču, ki šiva obleke naročnikom po meri. Še posebno velja to za pisatelje v majhnem narodu, ki so se odločili živeti od svojega peresa. Ker je tudi med njimi konkurenca, morajo napeti vse moči, da ob notranjem ukazu »Piši!«, ob talentu, volji in vztrajnosti toliko napišejo in uspejo dati med ljudi, da si zagotovijo gmotni obstanek. A njihov kruh ni zavidljiv.

Ali je čudno, če od materialnih dobrin razvajeni in od slabih zgledov pohujšani sodobni človek išče tudi v literaturi takšno pisanje, ki mu draži čute oziroma ga spodbuja k novim nasladam? Knjige te vrste gredo najbolje v denar; njih avtorji s svojim imenom jamčijo zanje. Vendar usoda takšni knjigi navadno ni naklonjena; ko si jo prebral in veš, da je ne boš več jemal v roke, saj dotekajo zmeraj nove, jo odvržeš ko izpraznjeno steklenico.

Ker pa knjiga z vsebino vpliva na bralca ter mu — zlasti mlajšemu — sooblikuje pogled na svet in življenje, se najdemo pred vprašanjem pisateljeve odgovornosti. Eno je svoboda kot državljanska pravica, drugo je odgovornost kot moralno načelo. Poplava nemoralne umetnosti gre danes spričo rastoče civilizacije in zmeraj popolnejše tehnologije bolj ali manj čez ves svet v imenu neke lažne osvoboditve človeka. Tabujev je zmeraj manj — ali pa je zato kaj več vrednot? So ljudje v današnji permisivni družbi srečnejši, mirnejši, zadovoljnejši, veselejši ko nekdanj, ko so pojmi spodobnost, sramežljivost, strah pred grehom, zakonska zvestoba ljudem še veliko pomenili?

Nagonski človek v pripovedništvu Slovenije

Da ne bodo vse te misli obvisle v zraku, kot da ne bi zrasle iz konkretnih pobud, se bom dotaknil pripovedne literature, ki je zadnje čase nastala v Sloveniji iz tamkajšnjih razmer in (v glavnem) za tamkajšnje bralce. Zavedam se kočljivosti svojega posega. Ker pa berem polemike, vem, kako se literarni ustvarjalci v tesni Sloveniji gledajo med seboj in še zlasti s kritiki. Zato sem pripravljen tudi kaj tvegati.

Ne gre brez navedbe vsaj nekaterih imen in naslovov. V ospredju sodobnega pripovedništva v naši matični domovini je dober ducat pisateljev, starih od 50 do 70 let, ki jih najpogosteje srečujemo in katerih vsak ima svoje posebnosti. Ne mislim jih razvrščati po umetniški veljavi, saj so še vsi na tekmovališču. Razen tega je vsako estetsko vrednotenje subjektivno, tvegano posebno še, če človek tudi sam piše. Zanima me predvsem slovenska družba po letu 1945, ko je odgovornost zanjo prevzel totalitarni marksizem. Kakšna se kaže ta družba v delih sodobnih pisateljev?

Najvidnejše povojno pero je danes petdesetletni svobodni pisatelj Pavle Zidar (rojen 1932): najbolj znan med vsemi, saj je v Abrahamovem letu poslal med ljudi že 50. knjigo (roman Solveigina pesem). Ne samo po neprekinjeni navzočnosti na knjižnem trgu, tudi še po nečem drugem slovi Pavle Zidar. Leta 1965 je izdal roman Sveti Pavel, ki je osvojil bralce s prijetno svežino. Že dve leti kasneje pa je z romanom Marija Magdalena takorekoč nastežaj odprl vrata literaturi, v kateri se bohota spolni nagon na moč nesramežljivo. Tedaj smo že imeli v prevodu take tuje avtorje, kot sta Henry Miller in Alberto Moravia. Zid je bil prebit — in vsak naš novi pripovednik je šel malo dalje. Naravno je, da so se bralci razvadili ter začeli iskati zmeraj nova in drznejša dražila. V matični slovenski literaturi je sčasoma prevladal zemeljski človek s svojo vulgarno besedo in kretnjo, slep in gluha za vse, kar ni čisto od tega sveta. Hkrati je izginil nekdanji nemirni junak, ki nezadržno išče višji življenjski smisel zase in za svojega bližnjega. Malokdo pa pomisli, da je triumf uživaškega egoizma hkrati tudi dno osamelosti.

Pavle Zidar seveda ni edini, ki upošteva okus in potrebe knjižnega trga. So še drugi pisatelji — z debelejšimi knjigami in vulgarnjšim pisanjem, ob katerem se bralec sprašuje, kje se bo končalo. Medtem ko je v Sloveniji vsaka politična misel pod ostrim očesom cenzure/policije, pa besedni umetnik lahko zapiše vse, kar mu pride razbrzdanega na um.

Nekateri dobromisleči opravičujejo sodobne romanopisce v Sloveniji z besedami »To se res dogaja, življenje je res takšno«; v zgodbah vidijo celo neko iskanje, neko teženje avtorjev po boljšem. Kolikor jaz poznam stvar, se ne bi pridružil temu blagohotnemu mnenju. Name so te knjige — ta bolj, ona manj — naredile grenek

vtis. In če so odsev resničnega življenja v povojni Sloveniji, potem je to življenje ne le bridko, ampak naravnost porazno. Vprašaš se, ali je revolucija prinesla več dobrega ali slabega.

Katere knjige imam v mislih? Navedel bom samo nekatere izmed tistih, ki sem jih prebral zadnji dve leti.

Matej Bor, ODLOŽENI. 1980. (Dva dela, skupaj 808 strani)

Branko Hofman, NOČ DO JUTRA. 1981. Strani 279.

Vitomil Zupan, MENUET ZA KITARO. 1975. Strani 425. LEVITAN. 1982. Strani 349.

Marjan Rožanc, LJUBEZEN. 1979. Strani 174. VSTAJENJE MESA. 1980. Strani 157. HUDODELCI. 1981. Strani 159.

Lojze Kovačič, PET FRAGMENTOV. 1981. Strani 567.

Jože Snoj, GAVŽEN HRIB. 1982. Strani 494. (Prišel sem do konca 36. strani, nakar sem ta prikaz hrabro-kruto-vulgarnega partizanstva odložil, ker mi je zmanjkalo zraka.)

Mnoga teh del uvrstimo lahko v spominsko literaturo. Avtobiografičnost je včasih razvidna kar iz 1. osebe pripovedovalca. V ozadju so še vedno leta vojne, okupacije, revolucije, za njimi pa čas povojnega stalinizma in mogoče še tršega antistalinizma (če naj verjamemo Hofmanu, Rožancu in Zupanu). Ne bom se spuščal v spise posamičnih avtorjev; samo splošni vtis bom skušal povzeti.

Kaj so vsi ti pisatelji — če izvzamem Bora — krivičnega, podlega, mučnega, poniževalnega doživeli, da se ne morejo vzdigniti v čisti zrak? Kakšna razočaranja in preskušnje so za njimi? Nekateri vse prepagosto samo sebe in svoje življenje secirajo do potankosti, bodisi tisto na prostem ali jetniško. Pred nami je novi, vseh moralnih vezi osvobojeni, hkrati pa tudi za nekdanje veselje prikrajšani slovenski človek. Socialistična ta družba? Kaka samoprevara! Humor, ki bi temu pritlehnemu pisanju lahko dajal polet, je zakajen, saj izvira največ iz kvant. Naletiš na besede in stavke, kot se slišijo samo na stranišču ali v beznici, in na prizore, ki se — zaenkrat — dogajajo samo še na skriteh. Izginila je nekdanja intimnost. In tu se košati pornografija (»prikazovanje, obravnavanje spolnosti samo zaradi erotičnega draženja, ugajanja«). Semtertja bralec obide misel, da je takšno pisanje mogoče le nekak ventil, ker si odpor do politično-družbenega sistema ne more dati drugačnega duška.

Še eno značilnost vidim v mnogih sodobnih pripovednikih: željo po izpričevanju lastne razgledanosti. Kaže se v prenašanju dejanja na tla zunaj Slovenije, najrajši v zahodna mesta. Parizu se skoraj nobeden ne odpove, vedoč, da se

samo tam dobi legitimacija mondenosti, ki človeka vzdigne nad našo številčno majhnost in »zaostalost«. (Najfamosnejši »Parižan« je, kot znano, Jože Javoršek.) V zvezi z modnim pritezanjem znamenitih tujih dežel v naše pripovedništvo je tudi vnašanje stavkov v velikih kulturnih jezikih, s čimer pa pisatelj, žal, neredko spričujejo le njih površno poznanje. (Ob Rožančevi italijanščini v Hudodelcih npr. — kjer srbohrvaščine ni dosti manj ko slovenščine — se človeku ježijo lasje.)

Nedvomno je v kakem teh tekstov tudi bolj ali manj prikrita ost proti režimu, to se pravi proti njegovim (nekdanjim) krivicam in zblodam, a mene najbolj žali in skrbi omalovaževanje, smešenje ali ignoriranje religije in krščanske morale. Stebrom režima se te literature ni treba bati, saj je v njeni osnovi dovolj izpričana vera v socializem, le da je pot do njega zavoljo človeških slabosti, strasti in egoizma neznanstveno težka. Toda katerega med temi »junaki« naj si bralec izbere za vzor in spodbudo? Kakšen nov rod stopa v Sloveniji na plan? S kakšnimi ideali v duši? Kakšna je prihodnost našega naroda?

Vendar ne smemo obupavati. Duh božji vije, koder ga je volja. Mogoče se bo iz tolikega moralnega nihilizma le rodilo hrepenenje po smiselni svetlobi, ki je religija (Kristus). Čakamo pisatelja, ki se bo rešil dušljivega mestnega ozračja in nas popeljal na podeželje, kjer v odbleskih letnih časov in kmečkih opravil diši dobra stara zvesta zemlja.

Na zatohlem ne uspevajo rože

Tolažilno bi bilo, ko bi se kak vernik v Sloveniji, oprt na ugled svojega imena, oglasil zoper današnjo povodenj razuzdane literature in ogorčeno iztegnil prst — pa se nič ne zgodi. Zavoljo nepoznanja ali nemoči ali straha? Mar se je res ves pogum razšel v maju 1945 ali usahnil pod peto novega časa? Mogoče izhaja ta molk iz izbire manjšega zla, češ vsaka beseda bi prej kot dosegla kaj dobrega samo razburjenje in hrup izzvala; ali iz prepričanja, da je vdor pornografije in vulgarnosti nezadržen in neizogiben, ker ima razen leposlovja (»Končno se knjige zmeraj manj berejo!«) še polno drugih virov: razbite družine, brezbožna šola in vzgoja, radio in televizija, gledališče, film ... in potem ilustrirani periodični tisk. In tako imaš vtis, kot da so se vsa načela in vrednote omajale; kot da so tudi Kristusove besede o pohujšanju — ki »sicer mora priti, toda gorje človeku, po katerem pride« — utonile v pozabo.

Če npr. Mohorjeva družba v Celju ne najde izvirne povesti za svojo vsakoletno knjižno zbirko in se mora zatekati k ponatisom ali prevodom, so vzroki lahko mnogoteri. Ali se nihče ne upa pisati zanjo, ker je režimu manj ljuba. Ali nihče ne more več ustreči njenim pravilom in pogojem, dasi bi ga morala zamikati visoka naklada in temu primeren honorar. (Mogoče

se ji kdo tudi ponudi, a ji ga ne kaže sprejemati, če je znan kot posvetnjaški avtor, tiskati ga pod psevdonomom pa bi ji bilo pod častjo.) Ali ni talentiranih piscev, ki bi bili voljni prikazati v leposlovni knjigi današnjo Slovenijo: njeno gospodarsko, socialno, kulturno, versko in duhovno resničnost. Ali pa bi se taki pisatelji pojavili, da ni budno oko oblasti grozeče pozorno na vsako raziskujočo kritično misel.

Kako rad bi človek spet bral knjigo, kot je bil Koprivčev roman Pot ne pelje v dolino (1965)!

VLADIMIR KOS

AJ, MARIJA!

*Vem, čeprav ne vem, kako
nas ljubeznivo najdeš
v sivkasti meglí na cestah
velemesta.*

*Kadar Tebi pojem, vem
da čuješ daljne strune
v šumu vetra violine
vzdolž ravnine.*

*Tam, kjer srečna zdaj živiš,
V — Nebo — Vzeta Marija,
tam, kjer bolj kot z zvezdic lišpom
z dušo siješ,
šepni Jezusu v srce,
da skoraj več ni vina,
da bi vriskali od vere,
aj, Marija!*

Pisatelj, ki bi se poglobil v sodobno slovensko stvarnost, bi moral namreč ob določenih dejstvih obstati in se vprašati, kako je do njih prišlo. Tu pa bi zadel ob odgovorne, ob nosilce oblasti — ob režim. Tukaj tudi meni — Slovencu in kristjanu — ni moč več dalje. Kjer o vsem odločajo totalitarni politiki, je skoraj nujno, da se svobodni kulturni ustvarjalec umakne v anonimnost zasebnega življenja. Iz zgodovine pa vemo, da je pisanje »za predal«, tj. za jasnejše čase, rodilo že marsikak nenadomestljiv sad.

Anton Kufolo

In večno šumi Nadiža

Dnevnik beneškoslovenskega duhovnika

15

KAJ »GRABIJO« NEMCI?

18. marca 1944

Nemci že več dni lazijo tja in sem po naših hribih, četudi ni slišati, da bi se po njih skrivali partizani. Planinske hleve požigajo, da se ne bodo v njih skrivali partizani.

NA KALIŽA STRELJAJO

20. marca 1944

Partizan Kaliž (1) je kakor deseti brat: ga ni nikjer in je povsod, prikaže se in izgine. Je vedno pijan ali se dela pijanega. Vsi se boje, da bi jih ne spraval v nesrečo s svojo drznostjo, ker se ti vedno pojavi, kadar je najbolj nevarno, da te kompromitira. Danes so ga Nemci blokirali v neki prodajalni v Podbonescu, a... »deseti brat«, ki je bil »pijan ku krava«, jim je kar izginil izpred oči, da ga niso mogli najti. Izvedeli so Nemci, da se je hlinil za gostilničarja, šel čez most na nasprotno stran Nadiže, kakor da bi ga nič ne brigalo, nato pa jo je udaril v gozd, ki so ga Nemci potem obstreljevali. Ponoči so mu napravili zasedo v bližnji vasi. Brihtni Kaliž pa ni nasedel nastavljeni pasti; namesto njega so Nemci obstreljevali nekega fanta iz Lipe, ki je bil ranjen, in se mu je posrečilo odnesti pete.

NA ŠTUPICI

S., njegovo ženo in enega sina so Nemci odpeljali v goriške zapore. Pobrli so mu kamion in vse blago — pustili so 12 lačnih otrok.

Podboneški fašisti so ga ovadili, da vozi z Laškega živež za partizane.

ČRNI VRH IN KAL

23. marca 1944

Črni vrh in Kal so zelo zgodaj nemški vojniki obkolili. Izgnali so iz postelje vse: stare in mlade, bolne in zdrave so kakor ovce zbrali na travniku in medtem ko so prestrašenim ljudem žugali z brzostrelkami, so drugi vojaki preiskali vse hiše in hleve. Ne ve se, kaj so iskali, le to se ve, da so odnesli, kar so našli količkaj vrednega.

ARBEČ IN ZAPOTOK

25. marca 1944

Kakor že Črni vrh in Kal, so danes zgodaj, z istimi ceremonijami, oropali Arbeč in Zapotok.

1 - Avgust Čedermac iz Ščigle, ki ga Kufolo prvič omenja 16. 9. 1943.

tok. Odpeljali so tudi tri može, ki pa so jih že danes izpustili na svobodo v Kobaridu.

BITKA V ZRAKU

Ob desetih so se spopadli visoko nad Ofijanom zavezniški in nemški aeroplani. Bitka ni imela vidnih posledic, razen tega, da je začel gozd med Tarčetom in Ofijanom goreti. Zvonovi iz sosednjih vasi so sklicali ljudi, ki so v par urah ogenj pogasili.

28. marca 1944

NEMCI TRPINČIJO OČETA IN SINA

Že drugič so danes zgodaj Nemci obkolili Zapotok. Vse ljudi so zbrali pred Redelongovo hišo, nato so prijeli starega Redelonga in njegovega sina ter ju obesili za roke. Ko sta bila že napol mrtva, so ju izpustili. Ko sta zopet prišla k sebi, so ju vprašali, kje se skriva sin oziroma brat Marko. Ker sta trdila, da ne vesta, so ju zopet obesili, zopet izpustili in izpraševali. To se je ponovilo tolikokrat, da sta mučenika obležala kakor mrtva. Požgali so jima vse pohištvo in odšli. Revežema so ljudje prihiteli na pomoč in so ju zopet spravili k življenju.

PARTIZAN MARKO REDELONGI

Bil je eden najdrznejših beneških partizanov, ki je delal veliko preglavic Nemcem. Med drugimi tudi to, da je organiziral partizansko ekspedicijo v Povoletto in požgal tistih pet nemških aeroplanov, ki so hodili bombardirat slovenske vasi. Pri tem podjetju je bil Marko ranjen, a partizanom ga je uspelo rešiti in ga odnesti v hribe. Od takrat Nemci brskajo po gozdovih in vaseh, da bi ga našli živega ali mrtvega. (2)

12. aprila 1944

»PETELINČKI« SO TU!

Danes so zasedli Lipo in Podbonesec italijanski »bersaglieri« ali po domače »petelinčki«. Več jih je kot muh. Vsi so v strahu pred partizani, lačni, a se boje prosjčiti po vaseh. So pod komando Nemcev, ki so utaborjeni v Špetru.

2 - Marko Redelongi - Benečan velja za najvidnejšega partizanskega organizatorja v Benečiji in mu je bil od jugoslovanskega režima posmrtno podeljen naziv narodnega heroja. V akciji pri Povolettu pri Vidmu (12. 3. 1944) je s svojo skupino uničil ne 5, ampak 9 nemških letal.

18. aprila 1944

PETELINČKI PO VINO

Bersaljeri so se toliko ojunačili, da so prišli v našo vas zbirat vino za prisiljene »robotarje« iz Petjaga, ki jim sekajo in donašajo hlode, s katerimi delajo utrdbe v vasi Lipa, da bi se varovali pred partizani. Tem revežem se tresajo hlače pred partizani, četudi jih zaenkrat ne nadlegujejo.

NAŠE FANTE LOVIJO

Bersaljeri ne nosijo znanega klobuka s perjem, ampak le rdeče kape. Ker so partizani izginili iz Benečije, prihajajo brez strahu po vaseh in nimajo drugega posla kot loviti fante letnikov 1924-25, ki so bili vpoklicani v vojaško službo in se niso odzvali. Za vsakega ujetega fanta dobijo po 2.000 lir nagrade. V naši vasi so prijeli že štiri nesrečneže. Zato so naši fantje vedno v strahu in bežijo pred bersaljeri kot zajci pred lovci.

1. maja 1944

KRESOVI

Kresove smo videli nocoj na Stari gori in po drugih vrhovih: petelinčki prestrašeni.

4. maja 1944

PROCESIJE UPRIZARJAJO

Prava nadlega za ljudi so ti razvajeni in moralno propadli vojaki Mussolinijeve republike, nemški podrepniki. Strašno preklinjajo Boga, popivajo, kradejo in stikajo za ženskami.

Na Štupici so danes organizirali nekakšno »procesijo« z baldahinom iz cunj in med mimohodom prepevali neke litanije s samimi bogokletvami. V tem času so opazili kakih 50 partizanov, ki so mirno bredli čez Nadižo kakih 100 metrov nad Štupico. Takoj je bilo konec procesije: vsi petelinčki so izginili v zaklonišča in vse je postalo mirno.

5. maja 1944

NEMCI SE MAŠČUJEJO

Od Štupice smo slišali hude eksplozije. Nemci so pognali z dinamitom v zrak vse planinske hleve med Štupico in Robičem iz maščevanja, ker je bilo tam okoli že pred meseci ubitih več Nemcev.

7. maja 1944

STRELJANJE NA VASI

Ponoči je v naših vaseh grobna tišina. Nocoj pa sta nas prestrašila dva strela iz puške, pozneje pa še eksplozija dveh bomb. Kaj je bilo?

Petelinčki so nam pripeljali v vas tri begunke iz Zadra in jih vtaknili v neko hišo, katere gospodar je odsoten. Tri hrvatske begunke, ma-

ti in dve hčeri, so malo prida, k njim zahajajo podnevi in ponoči vojaki in zlasti podčastniki. Z enim teh se je srečal znani »deseti brat« Kaliž, ki je vedno zraven, kjer je nevarno.

Ker se ni ustavil na povelje: stoj!, ampak je tekel, je Italijan streljal za njim. Kaliž pa je odgovoril z dvema ročnima bombama. Danes preiskujejo hiše petelinčki in poizvedujejo, brez uspeha, kdo je streljal.

8. maja 1944

VSJAJ ENO PAMETNO

Vsaj eno pametno so storili Nemci. V Štrukljevi gostilni v Bijačah plešejo brez dovoljenja podnevi in ponoči kljub temu, da po avemariji nihče ne bi smel iz hiše. Tudi nemški vojaki prihajajo na te plese, ker so jim nekatere punce v Bijačah zelo prijazne. Zdi se, da so prav zato »petelinčki« naznanili zadevo nemški komandi v Špetru. Ta je poslala močno četo petelinčkov, ki je opolnoči obkolila plesno dvorano in polovila godbo, plesalce in plesalke. Le štirim Nemcem in nekaterim domačinom se je posrečilo pobegniti. Za njimi so metali bombe. Vse aretirane, z dvema harmonikarjema na čelu, tudi neumne punce, so danes ob belem dnevu peljali peš v vzglednem sprevodu v Čedad na Preturo. Da bi bil vsaj pustni čas!

10. maja 1944

PARTIZANKA V KURNIKU

Nocoj smo bili vsi prestrašeni od kričanja A.G. in kokoši ter petelinov, ki smo ga slišali izza stranske hiše v vasi. Korajžni fantje in možje so se oboroženi previdno bližali na kraj bitke. Kaj se je bilo zgodilo? Gospodinja A. je slišala, da nekdo davi kokoši v kurniku. Gotovo kak partizan! Ljubezen do kuric jo je opogumila, da je zgrabila za hlod in se pogumno splazila v kurnik. Mesto partizana pa je zagledala lisico. Takoj je zaprla vrata in vnel se je hud boj med gospodinjo in lisico. Ko je prispela pomoč iz vasi, je lisica že ležala mrtva in gospodinja nekoliko opraskana. Po dolini se je raznesel glas, da je gospodinja ubila partizanko, ki je kradla kokoši.

STRELJANJE PRI LIPI

Ponoči streljanje, nihče ne ve, zakaj. Morda samo zato, da si dajo korajžo republikanci, ali pa jih je razdražil Kaliž s kako bombo.

11. maja 1944

NEMCI USTRELILI STAREGA REDELONGA

Danes je prišel močan oddelek Nemcev iz Čedada v Zapotok. Obkolili so vas, spravili vse ljudi pred hišo Redelonga, tega pa so postavili pred zid lastne hiše in ga ustrelili. Vsa vas je pristopila v obrambo in pričala, da nima nobe-

ne zveze s sinom, partizanom Markom, ki je bil ranjen, ko je požigal aeroplane pri Povolettu. (— Rekli so, da) Oče ne more vedeti, kje ga skrivajo partizani. Nič ni pomagalo. Ker je goreče prosil, so dovolili, da ga pride duhovnik spovedat. Po prejetih zakramentih so ga ustrelili. Bili so avstrijski Nemci in nekateri so se branili streljati nedolžnega starčka.

TUDI MARKO REDELONGI UBIT!

Nemci so že več mesecev zasledovali partizana Marka Redelonga, enega najdrznejših partizanov Benečije, ki jim je povzročil toliko škode, zlasti, ker jim je požgal zrakoplove, s katerimi so hodili bombardirat naše vasi. Partizani so ga nosili iz gozda v gozd, da bi ga rešili pred Nemci. Že so ga spravili na noge, ko jih je močan oddelek Nemcev zalotil nekje tam gor za Breginjem in jih obkolil. Partizani so se krepko branili, in najbolj Marko. Ostalo je več mrtvih in med njimi tudi ubogi Marko. Pravijo celo, da se je v zadnjem trenutku — ko je videl, da ni bilo upanja za rešitev — sam ustrelil, da bi ne padel Nemcem v roke. (3) Dobro se je zavedal, kaj bi ga čakalo, če bi jim prišel v roke.

Ker se Nemcem ni uspelo maščevati nad njim, so se maščevali nad njegovim očetom s tem, da so ga ubili.

17. maja 1944

KAJ SE JE ZGODILO?

Nemci pobirajo šila in kopita v naših krajih in izginjajo edinica za edinico proti jugu. Ali je vzrok temu nepričakovanemu begu ta, da so zavezniki začeli odločno napadati južno od Rima, ali pa slutijo večje nevihte kje drugje? Kaj bo brez zaslombe Nemcev z našimi »petelinčki«, ki se tresejo od strahu?

20. maja 1944

NEMCI DOL, ITALIJANI GOR

S Kobariškega vozijo Nemci svojo ropotijo proti Vidmu, italijansko pa gor. Noč in dan vlačijo neizmerno blaga, ki ... ga bodo najbrž tam gor pustili!

24. maja 1944

ULTIMAT

Ultimat vsem fantom, bivšim vojakom in partizanom, da se morajo vpisat v Mussolinijevo republikansko vojsko.

25. maja 1944

NEMŠKI SS V SV. LENARTU

Nemški SS-ovci so prišli nepričakovano iz Čedadada, polovili več fantov in moških do 40. leta, in jih odpeljali na kamionih.

SS V PODBONESCU

Opolnoči se je razvnelo hudo streljanje po vsej dolini, od Štupice do Sv. Kvirina. Kaj se je bilo zgodilo? Pravijo, da so partizani skušali napasti most pri Sv. Kvirinu, ki je skoraj dovršen. Ko so »petelinčki« zaslili streljanje tam doli, se jih je lotil strah in so začeli streljati na vse strani, po vsej dolini do Štupice.

Ob sončnem vzhodu so se znašli, kakor bi prišli iz zemlje, nemški SS-ovci v Podbonescu, Ščiglih, Logu, Štupici, Arbeču, Črnem vrhu. Vse, kar je bilo moškega, je bežalo, kar je moglo. Lovili so može za prisilno delo na Nemškem. Od vseh strani se sliši streljanje za pobeglimi. Polovili so jih toliko, da so napolnili kamione: tudi gospodo podboneško so bili nabasali. Na lovu so se ga tudi pošteno napili, zato je večini sposobnih uspelo pobegniti. Podboneške trebušnjake in druge stare in nesposobne so pometali na tla že v Podbonescu. Odpeljali so proti Čedadu le kakih 15 bolj mladih, med njimi tri iz naše vasi.

Te pijane može so bolj kot može brigale ure in prstani, ki so jih s silo snemali z rok in kradli po omarah. Neko ženo v Marsinu, ki je kričala nad njimi »Tatje! Tatje!«, ker so ji s silo strgali zlate uhane z ušes, so zvezali in odpeljali.

27. maja 1944

V SOVODENJSKI DOLINI

V sovodenjski dolini so danes SS-ovci lovili može.

29. maja 1944

13 NEDOLŽNIH SO OBESILI

V Premarjagu so Nemci danes obesili 13 nedolžnih, ker so tam pred dnevi iz mimovozečega avtobusa potegnili in ustrelili dva nemška vojaka. Nedolžne žrtve so vzeli iz videmskih zaporov, češ da jih peljejo na delo. Reveži so peli od veselja, dokler v Premarjagu niso zagledali 13 pripravljenih obešal. Nemogoče je dopovedati ta prizor. Obešala so morali pripraviti italijanski vojaki, ki so pod vodstvom SS-ovcev morali dati obesiti svoje sorojake. Vsi ljudje so morali zapustiti hiše in biti navzoči pri obešanju. Duhovniku, ki je silil k nesrečnim žrtvam, niso dovolili blizu. Mrliči bi morali ostati obešeni tri dni. Proti temu je energično protestiral mons. dekan iz Čedadada. Drugi dan so jih sneli in odpeljali neznanu kam. Enako in za iste vzroke so obesili drugih 17 nedolžnih tudi v S. Giovanni - Manzano.

BRDA SO V OGNJU!

Iz Brd slišimo hudo streljanje in vidimo velik dim. Prišla je novica, da Nemci požigajo vasi in da v ogenj mečejo žive ljudi.

NAŠ JEZIK - Piše Olga Lupinc

Trpna raba je pogostoma napačno zapisana. Da je tako, je treba iskati vzrok v prevajanju. Če prevajavec nima izostrenega jezikovnega čuta za slovenščino, se mu napačna raba rada zapiše. Trpna raba je pogosto tudi potrebna, mora pa biti pravilna. Zato ni prav, da se je zaradi neznanja nekateri ogibljejo tudi tam, kjer bi bila povsem upravičena. Napačna raba trpnih oblik je dobila v jezikovnih priručnikih ime Urša Plut, ko beseda ali besedna zveza, ki je bila v tvornem stavku predmet, postane v trpnem osebek, njuna sklona pa se po obliki dosti ne ločita. *Napačno je reči — išče se Uršo Plut, prav je — išče se Urša Plut.* Osebek mora stati vedno v imenovalniku (Urša) ne pa v tožilniku (Uršo). Ponekod so napake očitne, v nekaterih zvezah pa manj opazne, zato se kaj rada zapiše nepravilna oblika. V oglasih najdemo tipično napačno rabo trpnika — išče se gospodinjsko pomočnico, dobro kuharico, sprejema se nove naročnike in podobno. Take stavke moremo popraviti na dva načina: ali jih postavimo v trpni način — išče se gospodinjska pomočnica, dobra kuharica, sprejemajo se novi naročniki, ali jih postavimo v tvorni način — iščemo kuharico, sprejemamo nove naročnike.

Tov. prof. J.G. me je opozoril na jezikovni problem, ki je vreden obdelave. Soglašam z njim, ko pravi, da, kakor v matični domovini, tudi na naši strani peša poznanje pasivne rabe. Časnikarji največkrat grešijo v rabi pasivnih zvez z dodanimi količinskimi prislovi. V trpnem načinu namreč količinski prislov ne more spremeniti sklona deležnika — *storjeno je bilo veliko, malo uzakonjeno.* V časnikih srečujemo *napačne oblike* teh deležnikov — *povedanega je bilo veliko, storjenega malo, najmanj pa uzakonjenega.* Pravilen bi bil deležnik v imenovalniku — *povedano, storjeno, uzakonjeno.*

V tvornem ali aktivnem načinu lahko uporabljamo iste deležnike, vendar raba s količinskimi prislovi (več, manj, bolj, dosti, veliko, malo) narekuje, da so deležniki v rodilniku — *vidim veliko storjenega, imamo že*

veliko zapisanega in zamolčanega — te oblike zavajajo pisce, da v obeh načinih, tvornem in trpnem, uporabljajo iste oblike.

V neki trgovini sem prebrala tole obvestilo, ki je bilo napisano dvojezično, v slovenščini se je glasilo — *ne se dotikati blaga v izložbi.* Mislim, da je naša dolžnost, da opozorimo na take napake. Stavek ima brezosebno rabo, načina ne čutimo izrazito, a ni v tvornem načinu, pač pa daje občutek trpnika. Takšno brezosebno izražanje je v nekaterih zvezah zelo pogostno, kot — v mlinu se pove dvakrat, slabo se sliši, po mahu se prijetno hodi. Vse take brezosebne izraze uporabljajmo le v 3. osebi ednine. Napačni stavek bomo torej popravili takole — *ne dotikaj se blaga v izložbi.* Če pa trgovina nima izložbe in ne blaga v njej, bomo rekli — *ne dotikaj se razstavljenega blaga.* Vršilca glagolskega dejanja, to je osebek, izpustimo takrat, kadar ni važen ali pa ga nočemo ali ne moremo ugotoviti. Pogosto najdemo take oblike v poljudnih in strokovnih besedilih, pa še v teh trpnika ni dobro preveč uporabljati.

Napačno je bilo zapisati — Kaj je bilo *rečena* na mednarodnem srečanju v Haifi? Zaradi števila udeleženk in tudi izbranih tem je bilo seveda *povedanega* toliko. Očitno gre za trpno rabo, zato bi bilo prav — kaj je bilo *rečeno* in je bilo *povedano*. In še napačno — še nič ni bilo *narejenega*, kljub zagotovitvam tudi s strani vlade za hitro rešitev problemov naše skupnosti. Deležnik bi moral stati v imenovalniku in ne v rodilniku, kot je zapisal časnikar — ni bilo nič *narejeno*. *Trpni način zahteva, da je deležnik s količinskimi prislovi v imenovalniku, v tvornem načinu pa v rodilniku.* V današnji rabi te razlike časnikarji ne upoštevajo več, ali pa so pozabili nanjo. V dnevnem tisku takole beremo — doslej je bilo *vgrajenega* v objekt 65 milijard, *potrebnega* pa bo še veliko denarja. Napačni sta obliki *vgrajenega* in *potrebnega*. O besedi *vgrajevanje* bi spet lahko rekli, da je to modna beseda, ki presega meje svojega prvotnega pomena. Kako pa se »denar vgradi v objekt«? Denar so vgradili v objekt, namesto da bi ga preprosto *uporabili*, za material pa rečemo, da smo ga *vdelali*. Zdi se, da se nekateri pisci že kar pretirano bojijo preprostega izražanja. Obliki deležnika *vgrajenega* in *potrebnega* bi bili pravilni, ko bi časnikar zapisal — doslej je bilo *uporabljeno* za objekt 65 milijard, *potrebno* pa bo še veliko denarja. Če bi hoteli isto misel izraziti v aktivnem, tvornem načinu, bi rekli — doslej smo uporabili za objekt 65 milijard, potrebovali pa bomo še veliko denarja.

Zapomnimo si torej razloček med — bilo je že *maršikaj povedano, zahtevano, uporabljeno* in *dobili smo malo narejenega*, več je bilo *obljubljenega*.

In večno šumi Nadiža

5. junija 1944

ZAVEZNIKI V RIMU

Radio nam je prinesel veselo novico, da so zavezniki vendarle vkorakali v Rim!

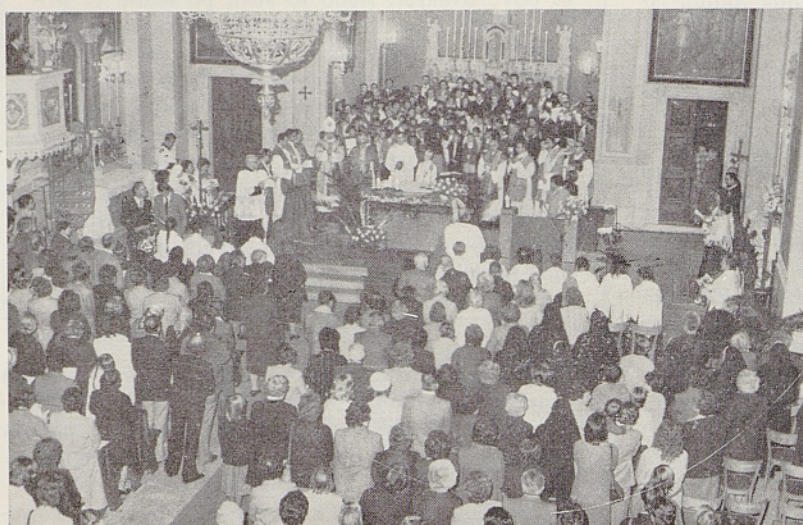
Sv. Oče je po radiu rotil vojskujoče, naj ne rušijo Rima, da ne zaslužijo prekletstva božjega in vsega sveta. Hitler s posebnim komuniquejem opravičuje izgubo Rima . . . z usmiljenjem za večno mesto! Tudi Mussolini je kašljal po radiu in preklinjal zaveznike, plutokrate itd. ter rotil Italijane, naj zgrabijo za orožje in pomagajo Nemcem do . . . gotove zmage. Seveda ni govoril z balkona »Palazzo Venezia«, ampak iz kake luknje na Nemškem.

(Se nadaljuje)

Slomškove proslave na Tržaškem

Skupina narodnih noš na Slomškovi proslavi v Bazovici

Med slovesnim somaševanjem na Slomškovi proslavi v Bazovici

Ženski sekstet poje na Slomškovi proslavi na učiteljskišči A.M. Slomšek v ponedeljek, 18. oktobra letos

Stodvajsetletnico smrti velikega slovenskega škofa Antona Martina Slomška smo na Tržaškem posebno sveto proslavili. Kar tri dni je bil ob tej priložnosti med nami mariborski škof. dr. Franc Kramberger, ki se je udeležil raznih proslav in srečanj. Gotovo najbolj svečana in množična je bila proslava v bazovski cerkvi v nedeljo, 17. oktobra. Tu je bila maša, ki jo je duhovnik Franc Gačnik sestavil iz besedil A. M. Slomška. Somaševanja z mariborskim škofom se je udeležil tudi tržaški škof Lovrenc Bello mi. Prisotne so bile številne narodne noše, recitatorji, pevci. Pred mašo je škof Kramberger blagoslovil preurejeno kapelo v Slomškovem domu v Bazovici. V ponedeljek zjutraj pa je bila na učiteljskišči »Anton Martin Slomšek« šolska prireditev, pri kateri so sodelovali dijaki s petjem in recitacijami. Tudi njim je o Slomšku spregovoril njegov naslednik škof Kramberger. Zadnje srečanje v Slomškovem imenu je škof Kramberger imel v ponedeljek zvečer v DSI s slovenskimi izobraženci. Predaval jim je o škofu Slomšku, po predavanju pa je odgovarjal na razna vprašanja poslušalcev. Večer se je zaključil z družabnim srečanjem.

DR. MIRKO GOGALA

Mons. Mirko Gogala, vodja teološkega odseka Slovenske kulturne akcije v Argentini, je letos prevzel stolico cerkvenega prava na teološki fakulteti jezuitske univerze El Salvador v San Miguelu v Argentini.

ZAČETEK SEZONE DSI

V začetku oktobra je Društvo slovenskih izobražencev kot vsako leto razvilo svoje delovanje. Prvi večer, v ponedeljek, 4. oktobra, so na sestanku podali nekaj obračun letošnje Drage z odmevi, ki jih je sprožila. 11. oktobra so predstavniki Slovenskega stalnega gledališča v Trstu predstavili letošnji repertoar te ustanove. Naslednji ponedeljek pa je mariborski škof dr. Franc Kramberger predaval o škofu A. M. Slomšku ob 120-letnici njegove smrti. Zadnji ponedeljek v

Mariborski škof dr. F. Kramberger
gost DSI

oktobra je zgodovinar France Dolinar predaval o edinem slovenskem kardinalu škofu Missiju.

Že ti prvi večeri v letošnji sezoni so sprožili živahno zanimanje med občinstvom, kar daje slutiti, da bo tudi letošnja sezona zanimiva in pestra. Večeri DSI so v Peterlinovi dvorani v Donizettijevi ulici vsak ponedeljek ob 20.15.

† JOSIP PLANINSEK

V 80. letu starosti je pred kratkim umrl dr. Josip Planinšek, ki je dolgo let poučeval na slovenskih nižjih srednjih šolah na Tržaškem. Po poklicu je bil ekonomist.

DEJAVNOST SKK

Slovenski kulturni klub, ki združuje tržaško, predvsem šutdirajočo mladino, je začel z redno sezono 9. oktobra. Srečanja so letos ob sobotah ob 19. uri. Med mladimi sta bila oktobra v gosteh direktor Slovenskega stalnega gledališča v Trstu Miroslav Košuta in narečna pesnica Marija Mijot.

ZGODOVINA NAŠEGA ŠOLSTVA

Pri slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu je v tisku študija profesorja Alojzija Geržiniča o povojni obnovitvi slovenskega šolstva v današnjem zamejstvu v Italiji. Knjiga je nastala na podlagi arhiva pok. profesorja Srečka Barage, ki je leta 1945 odigral pri tem odločilno vlogo. Poleg tega se je avtor poslužil literature o tem vprašanju, ki je v povojnem času kar obilna. Obeta se torej zanima publikacija o pomembnem zgodovinskem dogajanju na Tržaškem in Goriškem v polpretekli dobi. Prof. Geržinič je pred leti že opisal v brošuri svoje delo za slovensko šolstvo na Tržaškem v zadnjem obdobju nemške okupacije.

† MSGR. ALBERT METLIKOVEC

V nedeljo, 3. oktobra je v Novi Gorici umrl duhovnik Albert Metlikovec. Rodil se je v Sosljanu 28. septembra 1920. Študiral je v Gorici, po posvečenju pa je služboval v Komnu, Črničah, Idriji, Šempetru pri Gorici in v Ajdovščini. Bil je velik strokovnjak na področju kateheze. Za njegove zasluge mu je ljubljanska teološka fakulteta podelila častni doktorat.

NADŠKOF ŠUŠTAR MED SLOVENCI V ARGENTINI

Ljubljanski nadškof Alojzij Šuštar je 16. oktobra odpotoval na obisk med Slovence v Argentino. V Argentini živi več tisoč slovenskih izseljencev, ki so se v to južnoameriško državo izselili po zadnji vojni iz političnih razlogov.

ORATORIJ O SV. FRANČIŠKU

Neutrudni duhovnik Avgust Ipavec, ki ga dobro poznamo tudi v zamejstvu, kjer je že nekajkrat gostoval s številnimi pevci in glasbeniki, ki so izvajali njegove mogočne skladbe, je v začetku oktobra nastopil v Mariboru, Ptujju in Ljubljani z novo skladbo, ki jo je posvetil sv. Frančišku. Nastopilo je okrog 300 pevcev, solistov in instrumentalistov.

ŠOLA »OTON ŽUPANČIČ«

Na Livadi v Gorici so 10. oktobra slovesno poimenovali osnovno šolo po pesniku Otonu Župančiču. Slavnostni priložnostni govor na prireditvi je imela prof. Lojzka Bratuž.

OBSOJEN PO 37 LETIH

V začetku oktobra je bil pred ljubljanskim sodiščem obsojen na 15 let zapora Vinko Telič, ki že od leta 1945 živi na Koroškem in ima avstrijsko državljanstvo. Za časa druge svetovne vojne je bil vaški stražar in pripadnik domobranske enote. Telič je po izselitvi na Koroško bil večkrat na obisku v Sloveniji. Ob zadnjem obisku pa so ga prijeli in prijaviли sodišču. Obsojen naj bi bil zaradi umora ujetega partizana in mučenja dveh aktivistov OF.

BORŠTNIKOVIM NAGRADI ZA TRŽAŠKO GLEDALIŠČE

Na Borštnikovem srečanju v Mariboru je tržaško slovensko gledališče bilo letos kar dvakrat nagrajeno, oba krat za Lorcovo Krvavo svatbo. Nagradjeni pa sta bili igralka Štefka Drolčeva in kostumografinja Marija Vidau.

† DUŠAN KODRIČ

V prometni nesreči je v začetku oktobra umrl znani tržaški kmetovalec in družbeni delavec Dušan Kodrič. Rodil se je pri Sv. Ani v Trstu pred 57 leti. Bil je sposoben vrtnar, ki si je z uspešnim delom zaslužil mnoga priznanja.

NOVI ČLANI SKA

Glas Slovenske kulturne akcije poroča v letošnji julijski številki o dveh novih rednih članih najuglednejše kulturne ustanove v zdomstvu: Redna člana filozofskega odseka SKA sta postala dr. Andrej Fink, ki je diplomiral na pravni fakulteti v Buenos Airesu in dosegel doktorat na madridski univerzi, ter dr. Jure Rode. Slednji se je rodil v Ihanu pri Domžalah leta 1937, v Buenos Airesu je bil 1963 ordiniran, študije pa je nadaljeval na fakulteti cerkvenega prava na Gregoriani v Rimu. Nekaj mesecev prej pa je postala članica zgodovinskega odseka dr. Katica Cukjati, lanska predavateljica na Dragi 81.

† PROF. ROŽA ŠTURM

V Beogradu je meseca aprila letos umrla prof. Roža Šturm. Prva leta po vojni je poučevala zgodovino na slovenskih višjih srednjih šolah v Trstu. Napisala je tudi tri zgodovinske učbenike, ki jih je izdal prosvetni oddelek Zavezniške vojaške uprave.

Tako kot pač pride...

Ena od pravic, ki so v splošni deklaraciji izpuščene: pravica drugih do mojega nasmeška ...

Res je, da je človeštvo največji del gnoj; a kaj lahko zraste brez njega?

Ne verujem, ker bi imel dokaze, da so odgovori vere pravilni, ampak zato, ker imam dokaze, da so vsi drugi odgovori nepravilni.

Ploskajočim: — Ne pretepaajte brez potrebe svojih rok, ker jih boste mogoče še potrebovali ...

Tisti, ki so kritike najbolj potrebni, jo po navadi najslabše prenašajo. Oni, ki jo prenesejo zrelo, je skoraj niso več potrebni.

Zakaj so namesto besede »plačilo« vpeljali besedo »nagrajevanje«? Najbrž zato, ker plačevanje presojamo s kriterijem pravičnosti, nagrada pa je lahko poljubna. Za plačo se lahko delavec bori, nagrado pa mora brez ugovora sprejeti ...

Vsak družbeni red ima manjvrednostni kompleks pred nebesei. Kompleks pa postane nevarna obsedenost, ko ta red sam obljubi postati nebo.

Kako bi od »subjektivnih sil« mogli pričakovati objektivnosti?

Poskušati na silo spremeniti ali vreči krivično ureditev, je kakor brcat v ognjenik, da bi prej bruhnili ...

Razlika med grehom in milostjo je neskončno večja od razlike med naukom najbolj primitivnega animista in najbolj učenega teologa. Prestopiti iz krščanstva v čaščenje totema ni nič v primeri s prestopom iz nedolžnosti v greh. In vendar ...

Včasih mi kdo reče: — Pa zakaj se mu puščiš? — Saj se mu ne pustim. Saj mu vendar oprasčam ...

Vrednost kamnov raste z redkostjo; narode pa ocenjujejo po številčnosti ...

ena antena antena antena antena antena an

IZVESTJE 1979/80

V uredništvu prof. Roberta Petarosa Izvestje srednjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ozemlju premaguje zamude, ki so se nabrale prejšnja leta. Izšel je zvezek za leto 1979/80, pred natisom pa je tudi izdaja za naslednje šolsko leto. Odveč bi bilo zapisati, kako je publikacija nujno potrebna za našo skupnost.

GORE 4

Slovensko planinsko društvo v Argentini je avgusta izdalo 4. številko svojega občasnega glasila Gore, tokrat kot prilogo tednika Svobodna Slovenija, na 16 straneh manjšega formata. Čeprav se pozna pri časopisu spretna roka »duše« slovenskega andinizma, dr. Vojka Arka iz Bariloč, je pri publikaciji posebno razveseljivo dejstvo, da leži glavna teža na mlajši in najmlajši generaciji Slovencev v Argentini. Tudi kot urednika sta podpisana Tonček Arko in Tine Debeljak ml. Glasilo objavlja prijetno

in tekoče pisane prispevke Tončka Arka (Moj prvi izlet z Dinkom in SPD danes), Anice Arnšek (Utrinki z gora), Zalke Arnšek (Capilla), Matjaža Jermana (Ali je amaterstvo na olimpiadi še možno?) in še kaj, na primer iz španščine prevedena poročila Jureta Skvarče o patagonski odpravi 1976 na Cerro Moyano, Jožeta Korošca o izletu na Lanin, Martina Eckra o poti po Riu Mansu. Vladimir Kos objavlja pesem Visoko vabilo, Vojko Arko pa uvodnik in razmišljanje. Glasilo Gore, ki je spet izšlo po publikaciji leta 1976, prinaša podatke o uspehih slovenskega gorništvu v Argentini v obdobju 1976-1981, rezultate slovenskih smučarskih tekem v Bariločah v obdobju 1951-81.

SLOVENE STUDIES

Že pred meseci je izšla druga številka letnika 1981 omenjene revije, ki je glasilo Družbe za slovenistične študije v Združenih državah. Drugi lanski zvezek obsega str. 49-137 in vrsto

esejev o slovničnih, literarnih in zgodovinskih temah. V njem so strokovne recenzije in poročila o delovanju ter o načrtih Družbe, ki ga izdaja. Za človeka, ki nima priložnosti, da bi поблиže sledil vsem publicističnim in strokovnim novostim, o slovenskih vprašanih doma in v tujini, je zelo dragocena vrsta prispevkov, ki kratko na to opozarjajo: o jeziku in literaturi piše prof. Rado Lenček, o zgodovini znanosti in tehnologije prof. Toussaint Hočevar, o etnologiji Robert Minnich, o preučevanju slovenskega izročila (»dediščine«) v ZDA prof. Jože Velikonja, o umetnosti in umetnostni zgodovini prof. Toussaint Hočevar.

NEDIŠKI PUOBI V KANADI

Znani pevski ansambel »Nediški puobi« iz Benečije je meseca avgusta gostoval v Kanadi. »Nediški puobi« so izjemen primer moškega zbora, ki poje tradicionalne ljudske pesmi večglasno.

Kdor išče, ga najdejo ...

Kje so časi, ko so ponaredek medu delali še iz sladkorja ...! Danes ga delajo iz saharina.

Opravičilo pisanja: da si na poti skozi puščavo, in tistemu, ki hodi za teboj, puščaš sporočila, kje so peščeni viharji in kje je voda. Ko bo oni, ki pride za teboj, bral, kako si ti hodil, mu bo v njegovi žeji morda nekoliko lažje.

Kako to, da mnogi ljudje ne verujejo v Boga, verjamejo pa v nekakšna zunajzemeljska inteligentna bitja, ki naj bi nam v nekem trenutku prinesla vednost in odrešitev? Zelo preprosto: ta bitja od nas ničesar ne zahtevajo!

Ni res, da bi ljudje »uživali« privilegije in »prenašali« zatiranje. Če verjamemo v božjo dialektiko; če verujemo, da bodo krotki deželo posedli, žalostni potolaženi, žejni pravice nasičeni, miroljubni — otroci božji, preganjani — dediči nebeškega kraljestva, potem je treba reči, da žrtve zatiranja *uživajo* in zatiralci privilegije *prenašajo*.

V diktaturi smeš izraziti posamezne premise — ne smeš pa povzeti logičnega sklepa nad celoto.

Če bi reke začele teči navzgor; če bi se telesa sama od sebe začela ogrevati; če bi nihalo brez sunkov od zunaj začelo povečevati svoje zamahe, bi se vsakdo priklonil in priznal, da se godi čudež. Pa vendar: življenje je reka, ki je začela teči navzgor; človek je njen slap, ki se pne kvišku; njegova zavest je naraščanje toplota; njegova dela so povečani nihaji ...

Življenje je obsedno stanje.

Ljudski izumitelji, ki trdovratno izdelujejo svoj perpetuum mobile — in revolucionarji, ki si trdovratno prizadevajo, da bi z nasilno akcijo spremenili človeka in svet, delajo enako narobe. Oboji mislijo, da more prihodnost že sama po sebi narediti za možno nekaj, kar je nemogoče danes.

— Saj denar tudi ni vse ... je rekel vlomilec, in poleg bankovcev vzel iz blagajne še zlatino ...

Res je, da so marsikje odpravili izkoriščanje; res pa je tudi, da so povsod tam vpeljali — odiranje!

Po svoje je tiranija najbolj demokratična oblika vladanja, saj najbolj odgovarja stanju človeških duš ...

Tudi sovjetske rakete poganja — reakcija!

Kdor ima domovino rad, jo obdeluje.

Kdor gre iz kroga, ga dajo v kvadrat ...

Demokracija je, če vlada uboga državljan, državljan pa svojega predpostavljene pri de-

lu. V tiraniji je ravno narobe: nadrejene ignorirajo, vladajočim pa se prilizujejo!

Razlika med krščanstvom in marksizmom je razlika med potrkanjem zvonov in tuljenjem sirene ...

Če nasprotnika ne morem ljubiti — čemu mi pa potem sploh bo ...?

Res je: čas dela proti veri — a večnost dela zanjo!

Izraz »utopični socialisti« je nesmiseln. Saj drugačnih sploh ni, kolikor socializem pomeni zamisel, da lahko ureditev nadomesti vest.

Ne razumem, zakaj smo parne stroje zamenjali z elektromotorji, obdržali pa smo marksizem. Pa je vendar parni stroj deloval vsaj v svojem času, a marksizem nikoli!

Da bi lahko prišlo do dialoga, morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji: 1. partnerja morata priznati nepopolnost lastnega naziranja, 2. med njima mora vladati civilna enakost, 3. biti morata moralno pripravljena upoštevati dejstva in zakone logike ter se podrediti resnici, ki iz tega sledi.

Zakaj bi se bali komunizma, če pa vemo, da je v njem dedni naboj krščanskih kromosomov ...

Mogoče je tudi: zamikati Boga, da bi se rešila pobožnost ...

VLADIMIR KOS

Tango spet cvetočih vrtnic

*Spet vrtnice cveto
s škrlatnim nasmehljajem
vrtincev, tkočih novo snov
in polnih vonjave.*

*In veter trepeta,
ko skloni se k objemu,
in gre, da z brega odvesla
s spominom po medu.*

*In nekaterih rož telo
je zlatobelo;
in rožnatost svilenih kož
je drugim odelo.*

*Cvetó in čakajo.
Sva nanje pozabila?
Življenje valovi težkó,
kjer kamne zaliva.*

Prepovedana slovenščina

Italijansko sodstvo se letos na različnih stopnjah precej pogosto ukvarja s slovenskimi manjšinskimi vprašanji. Žal so sklepi sodnih zborov med seboj precej različni, tako da ni mogoče reči, da se je med sodniki izoblikovalo jasno tolmačenje o naših pravicah, osnovano na ustavi in zakonih bodisi notranjega bodisi meddržavnega izvora. Prihaja tudi do zelo očitnih nazadovanj, ki upravičeno vzbujajo skrb med nami.

Tak je primer razzodbe upravnega sodišča za deželo Furlanijo-Julijsko krajino (TAR) z dne 10. februarja 1982, ki pa je bila objavljena (deponirana v tajništvu) šele 23. septembra. Gre za pravo antologijo (20 strani) restriktivnih tolmačenj vsakršnega pravnega določila v korist slovenske manjšine.

Sodni zbor, ki so ga sestavljali predsednik Vincenzo Buscema, Roberto Scognamiglio in Pier Giorgio Trovato (ki je zapisal odločitev), se je moral izreči o prizivu tržaške pokrajinske uprave proti deželni upravi. Dne 16. maja 1977 je pokrajinski svet v Trstu izglasoval dopolnilo k 12. členu svojega pravilnika, da bi »svetovalci slovenskega jezika smeli uporabljati svojo materinščino« na zasedanjih. Osrednji nadzorni odbor, ki je del deželne uprave, v Vidnu pa je 9. avgusta istega leta proglasil nezakonitost pokrajinskega sklepa, češ da je prekršil pristojnosti, ki so na področju manjšinske zaščite pridržane izključno državnim zakonodajam. Pokrajina se je pritožila, zdaj pa je upravno sodišče zavrnilo pritožbo (pokrajino so zastopali odvetnika Peter Sancin in Nereo Battello ter univ. prof. upravnega prava Giovanni Verbari) in izjavilo, da je nadzorni odbor povsem pravilno ravnal.

Pritožba in zavrnitev pritožbe slonita na vrsti točk, na tem mestu pa so pomembne tiste, ki zadevajo samo vprašanje manjšinske zaščite.

Pokrajina se je sklicevala na tolmačenje čl. 3 in 6 ter X. prehodne določbe ustave in pa 3. člena deželnega statuta, po katerem so ta določila, ki zadevajo manjšine, sicer programskega značaja, vendar nudijo vsem smernice, kako naj se ravna za resnično nediskriminacijo manjšincev. Tako tudi upravnim enotam. Zavrnila je stališča, po katerih je vsaka pristojnost na tem področju pridržana le osrednjim državnim oblastem.

Sodni zbor je na to odgovoril, da čl. 3 ustave in čl. 3 deželnega statuta zagotavljata le »pasivno« varstvo članov manjšin pred diskriminacijami, ne govorita pa o kakih posebnih ukrepih v njihovo korist. O teh da govorita čl. 6 ustave in X. prehodna določba ustave, vendar z ukrepi

le preko državnih zakonov; teh pa ni. Poleg tega je zapisal, da je italijanščina kot jezik, ki se uporablja pred javnimi organi ali pa v njih, zapovedana na podlagi temeljnega načela italijanske pravne ureditve. Za vsako izjemo bi bil potreben spet izrecen zakon.

Že večkrat je bilo zapisano v Mladiki, da vrsta priznanih ustavnih pravnikov z argumenti dokazuje, da je manjšinska zaščita načelo, ki se ga mora vsakdo držati pri izvajanju lastnih pristojnosti, ne pa snov, ki bi jo lahko prisodili temu ali onemu organu. O tem jasno govori tudi deželni statut Tridentinske - Južne Tirolske (po spremembah na podlagi »paketa«), ki ima značaj ustavnega zakona. Člen 6 ustave govori o »normah«, ne o zakonih rimskega parlamenta, govori o »republiki«, ne o parlamentu. Samo ustavno sodišče je v razzodbi o Pahorjevi zadevi (tudi o tem je Mladika že poročala v preteklih mesecih) potegnilo na dan novi pojem »minimalne operativnosti« šestega člena ustave, ki da velja vsaj za tržaške Slovence, ki da so »priznana manjšina«. Ko ni in ni obljubljenega globalne zaščite je našlo to obliko, da ne ostane ustava res popolnoma zgolj teoretično pisanje. In še nekaj pomembnega se lahko pri tem omeni, kar je posebno hudo: deželno upravno sodišče je 17. decembra 1975 razveljavilo del odloka predsednika deželnega odbora, ker ni vseboval imenovanja enega zastopnika Slovenskega gospodarskega združenja v tržaško pokrajinsko obrtniško komisijo. Sodni zbor, ki je bil sicer povsem različen od tokratnega, je v obrazložitvi na lastno pobudo zapisal tudi to, da je odlok nezakonit, ker je »povsem zanemaril ali celo izključil primernost, da zajamči predstavništvo slovenske manjšine v komisiji«. To pa bi bilo nujno ravno na podlagi 3. člena deželnega statuta! Torej hud korak nazaj pri istem upravnem sodišču!

Ko sodni zbor govori o italijanščini kot uradnem jeziku, se sklicuje na vrsto določil, med drugim tudi na čl. 137 kazenskega postopnika. Ravno o tem členu pa je ustavno sodišče v prej omenjeni sodbi izjavilo, da ne obvezuje Slovencev, vsaj na Tržaškem ne. Še več — poudarilo je, da bi bilo v nasprotju tako z logiko kot s pravom, če bi bil deležen sankcije kak pripadnik manjšine zaradi uporabe materinščine. Res je, da je upravno sodišče sklepalo dan pred objavo sodbe ustavnega sodišča v Rimu, vendar je bila njegova razzodba nenavadno pozno objavljena šele pred kratkim.

Sodni zbor posredno namiguje tudi na možno nezakonitost pravilnikov drugih ustanov, ki

dovoljujejo rabo slovenščine. Iz besedila utemeljitve izhaja namreč, da je zanj utemeljena raba slovenščine le v občinah Devin-Nabrežina (na to občino pozablja), Dolina, Zgonik in Repentabor na podlagi ukaza Zavezniške vojaške uprave št. 183 iz leta 1949, ki je prešel v italijansko zakonodajo. Tako potiskanje kolesa razvoja nazaj je morda že obrodilo sad: pokrajinski nadzorni odbor v Gorici je zavrnil člen pravilnika glede slovenščine v Krajevni zdravstveni enoti v Gorici. Podoben slučaj v Trstu v skoraj istem obdobju v zadnjem mesecu ni naletel na težave.

Ko so zagovorniki pokrajine opozorili, da raba v občini in prepoved v pokrajini ustvarjata diskriminacijo med Slovenci, je sodni zbor odvrnil, da je tudi število manjšincev različno, kot da bi šlo za pravice, ki temeljijo na številu in ne na ustavnih načelih.

Sodni zbor se je tudi izrekel o mednarodnih obveznostih Italije. O splošnih, običajnih normah za pozitivno varstvo manjšin je izjavil, da

jih ni, ker obstaja le načelo nediskriminiranja posameznikov. To je le delno res. O londonskem memorandumu je dejal, da ni bil ne ratificiran ne izvršen, zato posebna spomenica o manjšinskih pravicah nima veljave v Italiji (drugi sodniki so bili različnega mnenja, državni organi pa enkrat zagovarjajo tako, enkrat drugačno stališče), o osimskih sporazumih pa, da so bili ratificirani in izvršeni, osmi člen pa je še vedno ostal neučinkovit, brez potrebnih izvršilnih norm, ker zaščitnih določil v Italiji niso nikoli izdali.

Pokrajinska uprava bi morala zdaj vložiti priziv na Državni svet. Pokrajinski svet pa bi lahko kar ponovil svoj sklep in vprašanje takoj spet sprožil, če je res naklonjen našim pravicam. Naša nerešena vprašanja povzročajo take kontradikcije tako v pravnem kot v političnem svetu, da je že nevzdržno. Ne gre več samo za notranje vprašanje, ampak za samo spoštovanje slovesnih meddržavnih sporazumov.

eneoceneoceneoceneoceneocene

Našemu gledališču na pot

Petimsedemdeset let od ustanovitve poklicnega slovenskega gledališča: kakšen zgodovinski razpon, kakšna potrditev naše avtohtonosti, kakšen memento za naprej! Škoda, da nam v to jubilejno sezono ni pokazal poti kakšen tehtnejši avtor, kakor je starolatinjski Plavt. A tega ne bomo preveč podčrtavali, odkar smo zvedeli, da so to izbiro vsilili tehnični razlogi, ki se jim gledališko vodstvo ni moglo izogniti: namreč razpoložljivost režiserja Koruna. Poleg tega naj tudi poudarimo, da smo se raje nasmejali preprostemu, a zdravemu, večno človeškemu humorju tega starega Rimljana, kakor če bi se morali vicati ob kakšnem več ali manj pornografskem modernizmu. Program za letošnjo sezono je obetaven: poleg drugega tudi dve slovenski noviteti. Ljubljčan Kmecl in Tržačan Rebula. S takšnim izborom je Slovensko stalno gledališče naredilo korak, ki je bil posebno v tem kriznem času nujen: pasiva ustanove presegla milijardo, zadnji jugoslovanski ukrepi pa so gledališču odrezali tudi številno občinstvo z onkraj meje. Gre za korak v smer slovenske tematike

in večje ideološke širine. Lahkourno eksperimentiranje bi namreč za takšno ustanovo pomenilo samomor. Naj torej vidimo v letošnjem repertoarju neko novo usmeritveno voljo in težnjo po novi, bolj slovenski, bolj vrednostni kvaliteti? Če je tako, potem pomeni to tudi novo odprtje posebno proti tistemu slovenskemu občinstvu, ki je s pozicij svoje krščanske etike moralo gledati kritično na marsikaj, kar je doslej šlo čez deske SSG, in to na valu nekega domnevnega ljubljanskega kozmopolitizma. Te dni je italijanski Trst s ponosom inavguriral v svojem gledališču Waydovega Dantona (za kulturni neposluh našega dnevnika je značilno, da je temu dogodku, ob katerem so se zbrali vsi večji italijanski kritiki, napisal poročilce, kakor če bi šlo za kakšno amatersko predstavo v Padričah). Zakaj se ne bi nekaj te pilotske ambicije nalezal tudi naš teater? Vsekakor ob tem jubileju: srečno!

Z. T.

Vidalijeva knjiga o Trstu v letu 1948

Pred kratkim je izšla v Milanu pri založbi Vangelista knjiga Vittoria Vidalijskega Ritorno alla città senza pace —

il 1948 a Trieste. Že naslov nam pove, katero zgodovinsko obdobje obravnava. Knjiga vsebuje le 83 strani teksta in 53 strani dokumentov in ne prinaša bistvenih novosti o tem obdobju, vendar je po svoje zelo zanimiva, ker vsebuje pričevanje akterja in kaže na današnji avtorjev odnos do pomembnih dogodkov, ki so krojili usodo naših krajev in ljudi.

Vidaliju moramo priznati, da se je lotil pisanja tako kočljivih dogodkov z željo, da bi bil nepristranski in odkrit, vendar slovenskega bralca in tudi tistega, ki neprizadeto gleda na te dogodke, ne prepriča. Knjiga po mojem vsebuje v bistvu nekaj globokih protislovij. Naj navedem le nekatera.

Vidali prikazuje komunistično partijo Italije kot stranko, ki sloni na širokih delavskih množicah, medtem ko je komunistična partija v Jugoslaviji sektaška, birokratska, ne upošteva baze, v njej se odloča vse z vrha. Zato so za Vidalijskega kritike in zadržanje do take stranke povsem upravičena. Njegova izbira za Stalina in resolucijo kominforma ni bila storjena le zaradi discipline, ampak z globokim notranjim prepričanjem, kot je sam Vidali izjavil na predstavitvi svoje knjige na sedežu KPI pri Sv. Ani. (Il Piccolo z dne 23.10.1982). Zato je bilo zanj toliko težje sprejeti avtokritiko vodilnih mož Sovjetske zveze, ki so leta 1956

na XX. kongresu KPSZ razkrinkali Stalina grozodejstva in priznali, da se je KPSZ motila leta 1948, ko je ob sodila Tita in jugoslovanske komuniste. Vidali pri tem navaja odlomek iz svoje knjige *Diario del XX congreso*, ki opisuje, s kakšnimi občutki je sprejemal sovjetsko avtokritiko. Spominja se nedolžnih žrtev, ki so bile na Češkoslovaškem, Madžarskem, v Bolgariji, Romuniji in Albaniji obsojene pod obtožbo titoizma na več let zapora ali celo na smrt. No, ob tem se sprašujem, kako je mogoče, da se ta komunistični borec, ki je izkustveno poznal razmere v Sovjetski zvezi, zgraža nad nedemokratičnostjo KPJ, ki je v komunističnem svetu do leta 1948 slovela za najbolj ortodoksno in stalinistično, istih pomislekov pa nima do očeta Stalina in njegove stranke.

Strinjam se torej z ocenami, da tiči ključ za razumevanje njegovih tedanjih političnih izbir v njegovem gledanju na narodnostni problem. Vidali je v svojem bistvu velik narodnjak. Pred

svoj komunistični internacionalizem postavlja zvestobo italijanskemu narodu. Zato se tudi njegov boj odvija na ravni bojov dveh narodov. Sam svojih italijanskih čustev ne priznava, se ima za doslednega internacionalista, Babičevi skupini pa očita nacionalizem. K njegovim narodnim čustvom ne bi imela kaj pripomniti, če bi Vidali ne zašel spet v novo protislovje.

Slovenskim komunistimo očita, da sprejemajo ukaze direktno od Ljubljane, sam pa stalno hodi v Rim k Togliattiju po nasvete in ukaze. Tako iz knjige zvemo, da je bil že dan pred objavo resolucije kominforma poklican v Rim k Secchi in Togliattiju, ki sta ga seznanila z obsodbo Juoslavi je in se z njim pomenila o nadaljnjem delu. Za slovenske voditelje je prišla resolucija povsem nepričakovano in v Trstu so bili nanjo popolnoma nepripravljeni, kar se je pokazalo takoj v prvih dneh. Pri tem lahko omenim, da je bil Vidali v sporu z Babičem že prej in da je ostal v Trstu na

izrecno Togliattijevo željo. V stiku je bil tudi s sovjetskim vodstvom in že februarja 1955 so ga v Moskvi obvestili, da se nameravajo spraviti s Titom.

Tudi kar se tiče njegovega odnosa do Slovencev, imam vtis, da je zelo površen. Slovenski tržaški svet, ki se je v veliki večini predal Vidalijevemu vodstvu, mu v bistvu ostaja tuj. Na Slovence gleda kot na »lo sloveno del Carso«, na poštenega in borbene ga antifašista, a utrip slovenskega srca je odsoten v njegovih čustvih. Popolnoma zamolči kominformistično nasilje nad titovci, a v bistvu nad samimi Slovenci.

Vidalijeva knjiga je zagovor za utemeljitev lastnih izbir, ki se v temeljnih vprašanjih, kar se tiče slovenske manjšine, bistveno ne razlikujejo od izbir drugih italijanskih strank, zato slovenskega bralca ne prepriča. Vsebinsko je premalo poglobljena in se marsičemu izogiba.

Nadža Maganja

MARTIN JEVNIKAR

Zamejska in zdomska literatura

Marija Mislej: Mirijade

Tržaška pisateljica Marija Mislej je prišla letos do tretje zbirke črtic - **Mirijade**. Leta 1976 sta se z Ireno Žerjal skupaj predstavili s knjigo **Morje, ribe, asfalt**, kjer so črtice obeh pomešane in brez podpisa, dve leti pozneje je izdala v samozaložbi drobno knjigo črtic **Blesk** (glej Ml. 1976, 142-43; 1978, 111).

Zbirka Mirijade je izšla v samozaložbi v Gorici 1982 in prinaša na 96 straneh 44 črtic, razdeljenih v tri cikle. Vse so kratke, osebno izpovedne, napisane v prvi osebi in osnovni ton je razočaranje nad življenjem, ki je s pisateljico kruto, krivično, gluho za njene ideale.

Ta nenavadni naslov, ki pomeni v grščini deset tisoč in je bilo za stare Grke največje število, je pisateljica takole razložila: »Hotela bi in želela, da bi vsi res do dna razumeli mojo besedo in besedo mirijade. Beseda mirijade ne pomeni samo skupino zvezd, pomeni tudi skupino ljudi, skupino človeštva, skupino, ki bi morala končno spregledati, da s sovraštvom ne doseže ničesar, nasprotno, s sovraštvom ne bo dosegla niti moje vrnitve. V tujini bom še dalje iskala in iskala, kar so mi kolegi namerno in s sovraštvom odvzeli na domačih tleh«.

V črtici **Vedno nekaj iščeš** pripoveduje, da je imela v šoli v ulici sv. Frančiška otroke, ki so bili polni problemov, zato je bilo delo silno težko: »Še težje je postajalo, ko vodstvo ni hotelo razumeti in sprejeti resničnih dejstev,

ki so vplivala na problematičnost zapuščenih otrok. Velikokrat se mi je v razredu trgalo srce na sto in sto koscev zaradi vodstva, ki je s kolegico vred vrglo name krivdo, da so otroci blokirani«.

Zaradi tega je zapustila Trst in odšla v Kanalsko dolino, torej v tujino, kjer je šola v baraki. Ob slovesu je podarila malčkom košček srca, spominja pa se junakov drugega tržaškega procesa, ki so odšli v smrt z besedami: »Pogum potrebujete vi, vi boste ostali«. Mi jim nismo podobni, saj ne znamo niti skupaj praznovati njihove obletnice, polni smo »praznih besed in dolgih avtomobilov, vikendov«. Malo jih je med nami, »ki stoje pokonci kot orkan in se ne boje pogledati resnici v obraz. Resnica boli, zato je naši ljudje ne marajo. Danes se meri celo inteligenca po vsoti denarja, ne več po bistvu inteligence«.

Pesnik Gruden je ljubil materino govorico, njegovi rojaki pa zapuščajo polje, breg s trtami prodajajo tujcu, »se pomenkujejo, obrekujejo, a poti do človeka ne poznajo, in to me strašno boli«. Na Kontovelu se ji zazdi, da je srečati danes še dobre ljudi, »kot zagledati ptiča feniksa, ki se porodi vsakih sto let«. Umetnost se prodaja kot kavbojke. »Umetnika dela denar. Sama sem to poskusila na lastni koži«. Trbiž je križišče treh narodnosti, pri trgovini znajo vsi vse tri jezike. »Če pa jih le količkaj vprašaš, zatajijo svojo narodnost in so vse, samo Slovenci ne! Ti ljudje na

revni tromeji niso nikoli čutili potrebe po svoji domači besedi. Čutili so le potrebo, da bi obogateli.

V drugem ciklu se tožbe in obtožbe nadaljujejo. Če imaš »samo pošteno srce in nič bogastva, je danes težko živeti. Zlepa ne dobiš dela. Ne pomagajo ti.« Na Višarjah opazuje prodajalce spominčkov in ugotavlja, da nimajo duše. Tudi izobraženci »derejo samo za denarjem«, vse postaja podobno avtomobilski »aluminijasti škatli. Bomo postali tudi mi aparat brez duše in brez udov?«. Benečani in Kanalčani propadajo, v Pontablju še vedno živijo v montažnih hišah.

V nekaj črticah govori o svojem fantu, ki ga je dolgo iskala, zdaj pa ga ne ljubi več. Bil je zaprt, zdaj hoče postati kmet, a ne pozna kmečkega dela, obiskala sta najlepše slovenske kraje, a ljubezen je trajala eno samo poletje, potem je nastopilo razočaranje in ločitev.

V tretjem ciklu je potrta, da še moliti ne more. Drobno pismo jo je za nekaj časa umirilo, najbolj pa jo pomiri sneg, ker se tedaj čuti bolj gotova v mislih in koraku. Prezebala je v mrzli sobi, ljudje so Judeži. V mestu so ljudje, ki ranijo krhko srce, zato se težko vrača modnje. Nova slovenska knjiga zamejskega pisatelja jo je obogatila.

Nova knjiga Mislejeve je mračna podoba sodobnega življenja, saj pisateljica ne najde stika s soljudmi, ki so usmerjeni v potrošniško miselnost, ona pa je ustvarjena za lepoto, umetnost, ljubezen in pravico. »Hitro vzkipim, ko vidim kaj krivičnega«, pravi v neki črtici. O načinu pisanja pa izjavlja v prvi črtici **Svetle niti**: »Vse, kar pišem, je resnica. Bralec se smeje ob takih vrsticah, ker ne doume njihovega jedra«. Rada se izpoveduje, toda ljudje prezrejo njeno razmišljanje. Zaboli jo »nedojemljiva in neloogična kritika«, vendar nadaljuje, češ: »Ogenj mi gori v duši. Z njim bi rada ogrela veliko ljudi, da bi spregledali, kaj je resnično razmišljanje in kaj navadna laž. Vem, da so prešli časi Here in Leandra, toda kljub temu bi morali biti neoporečni za lepoto in soglasje«.

Da bi ljudi spremenila, ostro biča njihove napake, jih obtožuje vseh mogočih lastnosti, vendar pa obtožbe navadno niso utemeljene v črticah samih, ampak so neka-ko dodane. Črticam manjka epskega jedra, okrog katerega bi avtorica razvrstila svoja razmišljanja. Najlepši so opisi narave, ki jo pisateljica resnično ljubi in občuti. In prav črtice, ki so vdlane v naravo in spomine, so najlepše, npr.: **Poletje, Mirijade, Rabelj, Neslišno pismo, Košček pomladi in Rdeča beležnica**.

staro in novo O NARAVI IN ČLOVEKU staro in

Konj in pes sta v teku po ravnem vsaj približno enako uspešna. Večja razlika med živalima pa se pokaže, brž ko morata v hrib. Tu se konj dosti hitreje upeha kot pes.

To različno obnašanje obeh živali je mogoče fizikalno utemeljiti. Moč neke živali (in pod močjo imamo tu v mislih natančno določeno fizikalno količino: energijo, ki jo žival poprečno na sekundo prejme iz hrane in kisika in, ker je pač ravnotežje, tudi odda v obliki dela in toplote) je sorazmerna kvadratu živalske dolžine (ali višine). Pomislimo samo na oddajanje toplote (neposredno ali s potenjem), ki je sorazmerna površini telesa, torej kvadratu dolžine. Pri teku po ravnem se moč živali uporabi predvsem za premagovanje zračnega upora. Ta je sorazmeren kvadratu hitrosti in preseku telesa v smeri gibanja, torej spet kvadratu dolžine. Če bi po ravnem bil pes bistveno hitrejši kot konj, bi to pomenilo, da troši moč hitreje, kot jo proizvaja, kar ni mogoče.

Drugače je pri vzpenjanju v hrib. Tu je treba prenašati lastno težo. Ta je sorazmerna prostornini, torej kubu dolžine. Zato večje živali pri vzpenjanju nujno trošijo energijo hitreje od manjših in zato prej omagajo.

* * *

Ameriški psiholog Calhoun je napravil z mišmi naslednji eksperiment. V 1000 m² velik ograjen prostor je zaprl 20 samcev in 20 samic. Živali so ves čas poskusa imele najboljše hrane na pretek. Znanstvenik je izračunal, na koliko osebkov bi se morala kolonija namnožiti v 27 mesecih: na 5000.

V resnici jih je ob koncu povedanega obdobja naštel samo 150. Kaj se je zgodilo?

Brž ko je gostota dosegla velikost, ki niti ni bila bogvekakšna, so se običajni dotlejši korektnih živali čisto izrodili: samice se niso brigale več za mladiče, celo fizično so jih napadale; samci so jih celo požirali, med sabo pa se klali.

Do vsega tega je pripeljala prenaseljenost!

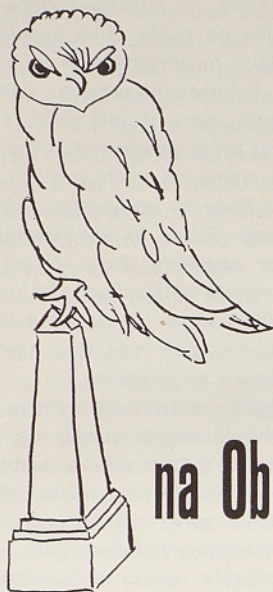
Če naj verjamemo nekaterim futurologom, ne čakajo naše Zemlje nič kaj roznati časi. Ti narobe zgodovinarji nam znajo namreč postreči s prav grozljivimi dilemami.

S tole na primer. Ali bo zmanjkalo nafte in premoga: v tem primeru nas pobere vsak dan naraščajoča potreba po energiji. Ali bo teh goriv dovolj, zato pa se bo ob njunem sežiganju nakopičilo ogromno ogljikovega dvokisa v ozračju. To se bo po znanem principu tople grede segrelo, stalil se bo antarktični led, se dvignila morska gladina in preplavila velikanska obljudena in rodovitna področja.

S tempom sedanje potrošnje bi se eno ali drugo moralo zgoditi v prihodnjih sto letih. Toda ali se bo res zgodilo?

Futurologi se radi zmotijo. Njihovi kolegi so pred dobrim stoletjem tudi napovedovali človeštvu energetskega pogin. Njihovim računom še zdaj ni kaj oporekati, če jim seveda pritegnemo tudi glede energije, edino vzete v pošteve ... konjske vprege.

Čuk

na Obelisku

Agencija za pomirjenje živcev

UJETEGA (JUGOSLOVANSKEGA) PTIČA TOŽBA

Oj zemlja širna, zemlja lepa,
ti vsa si bila moja last;
zdaj kruti POLOG me zaklepa,
ko ujel sem se v valutno past.

Ostrigli, oh, so mi peroti,
ne morem čez sežanski blok,
čez hrib in dol — gorje siroti —
ne morem niti — avtostop.

Ne nosi več me v Trst košati,
ne hodi tja balkanski drug,
ni moči z južnimi mi brati
nakupovat na cvetni jug.

Z bencinskim bonom umorili
so mi nebeško slast smuči,
da smuke v Avstrije več krili
uživati mi môči ni.

Radost siroti zagrenjeni,
radost edina je — bencin,
a on ni vir tolažbe meni,
bencin mi vir je bolečin.

Za mano ure kupne sreče,
pred mano strah garaških dni,
krog mene stabilizacijske ječe —
pa naj bencin me veseli?

Zdaj Ponteroš se v cvet odeva,
oj Ponteroš, moj lirski raj;
tam venderigel smeh odmeva,
tu moj izgublja se vzdihljaj.

Z Dixanom drug tam prosto leta,
izbral je pizzerijico,
in toplo »pizzo« tam opleta,
ki z viskijem zalil jo bo.

A meni je pasaport ocvetel,
sem zagrenjen propustničar,
nikdar ne bodem kšefta pletel,
in tihotapil nikedar.

Brez kave mre srce mi ubogo,
brez detergentov mre mladost.
Pač mnogo vzeli ste mi, mnogo,
ko kupno vzeli ste prostost.

A enega mi vzeli niste,
pa mi ne vzamete nikol,
ve zoprne carinske gliste:
ne veste, kaj sem znosil gor!

Bom od restrikcij omedleval,
dokler ne poči to srce;
si zimo s sapo bom ogreval,
valutno si hladil gorje.

*Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost*

Korsic

Anton Korsic

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

T R S T

Prodajalna:

ulica S. Cilino, 38 - telefon 54390

Dom in delavnica:

ulica Damiano Chiesa, 91 - telefon 571326

POSEBNI POPUSTI! OBIŠČITE NAS!

NE JOČEM ZA NJIMI

Ko bi bil prodajalec jeansov na Russem mostu, bi imel razloge, da žalujem za matičnimi kupci. Ker to nisem, ampak živim le od skromne državne plače, za takšno žalovanje nimam razloga.

Namreč kot Slovenec.

Vprašam se: kakšen profit je imelo tržaško slovenstvo od matične poplave? Ne bom rekel od južnjakov, ampak od naših Slovencev? Koliko slovenskega tiska je tista poplava kupila? Koliko je kdaj zašlo v slovensko knjigarno? Koliko jo je kdaj zaneslo v slovensko gledališče, razen pri organiziranih obiskih? Koliko slovenske govornice je tista poplava uveljavljala po tržaških štacunah?

Zato za matičnimi turisti ne žalujem. Morda smo imeli mnogo od njih materialno, ne vem. Vem pa, da naša skupnost nacionalno ni imela od vseh teh tisočev ničesar.

Kdove, mogoče pa bo ta nanovo zaprta meja le zaleгла za majhen misijonček, da človek ne živi samo od kruha, da Slovenec ne živi samo od kave in jeansov ...

G. V.

UBOGI ENOTNI SLOVENSKI KULTURNI PROSTOR

Pisatelj Bojan Štih je že znan bralcem Mladike, tako da ni treba predstavljati: predvojni skojevec, partizan, udbovec, direktor Drame, direktor Viba-filma itd. V teh klavnih obmejnih dneh zadobiva poseben tragičen priokus to, kar je pred kratkim napisal po obisku stare Gorice:

»...V pozni noči se vračam v 'matično' deželo. Carinik me spet v srbohrvaškem jeziku vpraša, kaj nosim

s seboj in kaj sem kupil tam onkraj, kjer se vse dobi. Spet je jeza v meni in še predno najdem besedo, zaslišim, kako nekdo namesto mene spregovori iz teme partizanskega trnovskega gozda v mogočnem glasu: 'Ničesar nimam, toda povem vam, da sem partizan, ki bo hodil čez mejo sem in tja in ne bo nikogar vprašal, če to sme ali ne, in ki tudi nikomur ne bo plačal davka za svoje partizanske obiske ... Kajti noben partizan ne prizna ne meja in ne državnih plotov tega sveta ... Partizan prizna le ljudstvo, ki mu pripada, in če ne bo smel več hoditi in potovati čez mejo od slovenskega človeka do slovenskega človeka, kot živo bitje, bo to storil kot misel, kot duh, kot plamen ...«

Da, samo misel bo še mogla čez to »odprto mejo« ...

R.

KADAR KULTURA POSTANE PERVERZIJA

Takrat se nekje pojavi Jože Javoršek, da na primer v polemiki z Novo revijo, ki je namigovala na ovaduštvo, zapiše: »... Resnica pa je, da je vojaške izraze, ki jih uporabljajo novorevijaši, mogoče uporabljati samo, če gre za razmerje do TUJE oblasti, če gre za OKUPATORJA, ZAVOJEVALCA ali UZURPATORJA. V razmerju do domačih ljudi ne more biti ne ovaduštva ne policajstva ne ječarstva in ne tožilstva, če smo vsi del oblasti, če se vsi bojujemo za iste cilje in se poleg vsega sklicujemo še na SZDL ...« (DELO 21.X.1982)

Z drugo besedo: ker se sam čutim oblast, se lahko denunciram le sam sebi. Ali: v socializmu ovaduštvo sploh ni mogoče ...

O, ubogo ljubljansko DELO, ubogi njegovi KNJIŽEVNI LISTI s takšnim možganskim in etičnim materialom!

T.

***

Listnica uprave

DAROVİ ZA TISKOVNI SKLAD MLADIKE

Janez Grum iz ZDA 3 dol.

A. Ž. iz Gorice 10.000 Lir.

N.N. 3.000 Lir.

Marija Lorenzi iz Sesljana 9.500 Lir.

DAROVİ V SPOMIN

— Marija Mislej ob drugi obletnici smrti nepozabne prijateljice Vojke Strgar 10.000 Lir.

— D. P. v spomin na Karla Besednjak 10.000 Lir.

— V isti namen Josipina in Milivoj Pertot 20.000 Lir.

— V isti namen Marčela Pertot 20 tisoč Lir.

— Namesto cvetja na grob pok. Karla Besednjak daruje Cerkveni pevski zbor iz Barkovelj 30.000 Lir.

DRUGI DAROVİ

Peter Urbanc iz Kanade je daroval 6.300 Lir za Društvo slovenskih izobražencev v Trstu.

I. P. je daroval 35.000 Lir za Slovensko prosveto v Trstu.

Vsem dobrotnikom se Mladika, DSI in SP iskreno zahvaljuje!

Počitniški dom »Pri sestrah«

vas vabi na Belopeška jezera

Naslov: 33010 BELA PEČ - FUSINE V. R. via Laghi 1
Telefon 0428/61027 - 059/695791

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

VIII. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1982. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

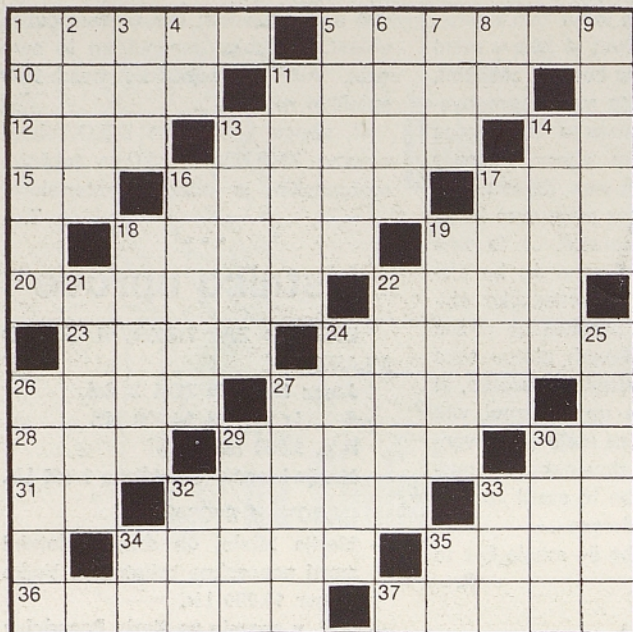
Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

Križan ka

Sestavil: -ač

VODORAVNO: 1. sodobni slovenski slikar, risar in grafik, 5. grška svečena, ki je prerokovala v Delfih bodočnost, 10. arabsko pristanišče v bližini Bad el Mandeba, 11. naslov tržaške literarne revije, 12. diatonična lestvica, 13. kamnina, sestavljena iz drobnih zrn gline in apnenca ali dolomita, 14. 3. os. mn. sedanjika pom. glagola biti, 15. najvišje egiptovsko božanstvo, 16. redkejša beseda za meč, 17. povrtnina s širokimi podolgovatimi listi, 18. del dneva, 19. goduje 17. jan., 20. priporočilo, kako naj kdo, zlasti v neprijetnih zadevah ravna, 22. nekoliko omejen, neroden človek, 23. stena brez konca, 24. začeti dozorevati, 26. prvi rimski cesar nemške narodnosti (10. st.), 27. najlepši cerkveni praznik pozimi, 28. osnovnik od najlepši, 29. del zemljišča, prostor, položaj, 30. del sita, 31. Irska v začetku, 32. naslov Mohamedovih naslednikov, 33. eden izmed čutov, 34. primernik je nujnejši, 35. najobičajnejše je človeško, lahko pa je tudi geometrijsko, 36. ime prvega slovenskega pisca, 37. krmari tudi čoln ali ladjo.

NAVPIČNO: 1. Jadransko morje, 2. mesto v Eritreji, znano po bitki med italijansko in abesinsko vojsko, 3. poker v drugem delu, 4. začetnici imena in priimka slovenskega pisatelja, ki je dal v Trstu natisniti Peti evangelij (1948), 5. na njem tiskajo tudi časopise, 6. italijanski davek, 7. po njem vozi vlak ali tramvaj, 8. pivo v sredini, 9. portugalsko otočje na At-

lantskem oceanu, 11. pritrjen z gumbi, 13. ni sit, 14. stalna pesniška oblika, njen mojster je bil Prešeren, 16. ni bogat, 17. mesto v Istri, 18. napis pred gledališko dvorano, 19. mesto v Piemontu, 21. del asteroida, 22. Jezusov rednik, 24. naslov Stritarjevega romana, 25. ljudski pesmi pase ovčice, 26. na njem so prebivali grški bogovi, 27. z vodo mešano gašeno apno za beljenje, 29. se izliva pri Lizboni v ocean, 30. stiska, zadrega, 32. gora na južni strani Save pod Trbovljami, 33. 1. os. sedanjika od vedeti, 34. nikalnica, 35. avtomobilska oznaka za avtomobile iz Turčije.

***

Rešitev križanke iz prejšnje številke:

VODORAVNO: 1. gaber, 5. Trdina, 10. Opel, 11. Drava, 12. res, 13. sloka, 14. or, 15. il, 16. Draga, 17. čri, 18. areni, 19. Ural, 20. Arpad, 22. ričet, 24. tamar, 26. Devin, 28. piča, 29. Elija, 31. uče, 32. Izola, 33. BK, 34. ri, 35. Erika, 36. vro, 37. kraja, 38. dril, 39. napaka, 40. lovci.

NAVPIČNO: 1. Gorica, 2. Apel, 3. bes, 4. el, 5. Trogir, 6. Raka, 7. dva, 8. ia, 9. april, 11. dlan, 13. sredo, 14. orati, 16. drama, 17. čreva, 18. Apače, 19. Učēja, 21. rtiči, 23. idila, 25. Rezi-ja, 27. nikoli, 28. puran, 30. loka, 31. Irak, 33. Bric, 35. era, 36. vrv, 37. KP, 38. do.

Enajsti literarni natečaj »MLADIKE«

1. Revija Mladika razpisuje nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi poljubne vsebine.
2. Rokopis je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1982. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v spremnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.

3. Ocenjevalno komisijo sestavlja: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavec, pesnica Ljubka Šorli-Bratuževa in odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

4. Na razpolago so sledeče nagrade:

za črtico ali novelo:

prva nagrada	100.000 lir
druga nagrada	50.000 lir
tretja nagrada	30.000 lir

za ciklus pesmi:

prva nagrada	50.000 lir
druga nagrada	30.000 lir
tretja nagrada	20.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu na javni prireditvi in po časopisju ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1983. Objavljena bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primer- na za objavo.